

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1899. Andra Kammaren. N:o 22.

Onsdagen den 12 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet, och ledde dervid herr vice talmannen kammarens förhandlingar.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att riksdagsmannen friherre I. von Knorring för närvarande lider af nervös dyspepsi i förening med influensa och af den anledningen bör hålla sig inne några dagar tills vidare, intygas härmed.

Stockholm den 12 april 1899.

Gotthold Arbman,
praktiserande läkare.

§ 2.

Efter föredragning till en början af lagutskottets utlåtande n:o 40, i anledning af väckt motion med förslag till lag om skydd för vissa mönster och modeller,

biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

§ 3.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 41, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till lagbestämmelser angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.

Dervid anförde

Herr Darin: Herr talman! Då jag ser, att lagutskottet i år med lika stor enhällighet tillstyrkt detta förslag, som det år 1897 afstyrkte

Andra Kammarens Prot. 1899. N:o 22.

detsamma, känner jag deröfver en liflig tillfredsställelse. Då Andra Kammaren 1897 mot lagutskottets afstyrkande efter votering med ganska stor majoritet antog förslaget och då i dag det öfverraskande inträffat, att Första Kammaren utan votering godkänt detsamma, kan man vara temligen viss om, hvilken utgången i denna kammare skall blifva. Det kan således synas, som om förslaget icke behöfde vidare understöd, och det är icke heller i syfte att påvisa behöfvat af en lagstiftning i nu ifrågavarande hänseende, som jag önskar yttra några få ord. Jag ämnar därför icke nu upprepa hvad jag hade äran anföra 1897 till stöd för detta förslag, nemligen erfarenheterna från det samhälle, som jag tillhör, utan jag vill blott *åberopa* de då anförda omständigheterna.

Det torde dock kanske icke sakna sitt intresse för sakens fortsatta behandling att lära känna, huru förhållandena inom ifrågavarande samhälle sedermera utvecklats sig. Sedan man der under en lång följd af år icke tilltrött sig att begära fastställelse på en ny stadsplan, utan allt jemt afvaktade en lagstiftning på grund af Riksdagens skrifvelse år 1884, och sedan man år 1897 förgäfvades hade väntat, att Riksdagen skulle gifva regeringen en ny påstötning, skred man ändtligen till framläggandet af en ny stadsplan. Men när denna blifvit framlagd af byggnadsnämnden och drätselkammaren, så fastän en stor del af det stadsområde, som skulle i stadsplanen intagas, redan hade blifvit bebyggd utanför stadsplanen — sålunda gifvande en ny bekräftelse åt hvad jag förut anført rörande de illusoriska bestämmelserna i 2 kap. 9 § 3 mom. byggnadsstadgan, som afse, att stad icke bör eller får byggas utanför stadsplanen — visade sig likväl, att genomförandet af den framlagda stadsplanen skulle för staden ur ekonomisk synpunkt medföra en så högst betydlig tunga, att stadsfullmäktige icke vågade antaga förslaget, utan öfverlemnade det å nyo till drätselkammaren, för att denna måtte söka att genom fria aftal med jordegarna mildra stadens tunga. Hvilket resultatet af dessa förhandlingar kan blifva, är ännu icke klart. Men icke nog dermed, man har äfven i motionsväg försökt flera medel för lösandet af ifrågavarande uppgift, men för min del tror jag icke, att dessa andra utvägar lagligen kunna leda till någon påföljd.

Detta visar emellertid, att lagstiftningen, hvilket också synes vara allmänt erkänt, är här i hög grad bristfällig. Under tiden pågår det förut påvisade oefterrättighetstillståndet. Den ena lilla småstaden efter den andra, med ända till två å tre tusen invånare, uppväxer rundt omkring på stadens yttre områden. Der utlägges mark till gator, men som oftast komma inga fullbordade gator till stånd, kvarter anordnas, men husen uppföras alldeles oberoende af byggnadsstadgan och byggnadsordningen, och hvad som kanske för framtiden är allra betänkligast, är, att dessa områden, som utlägges för gator och allmänna platser, förblifva i enskilda personers ego, så att de en dag kunna komma att bebyggas, sedan de öfvergått till andra händer.

Det är således icke nog med att det förefinnes ett behof af lagstiftning i det hänseende motionen afsett, utan detta behof är i hög grad trängande.

Det är detta, herr talman, jag velat tillåta mig att framhålla. På samma gång ber jag att få yrka bifall till hvad lagutskottet hemställt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

I ordningen dernäst förelåg till afgörande lagutskottets utlåtande n:o 42, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till straffprocesslag, byggd på jurysystemets och den fria bevispröfningsens principer.

I fråga om straffprocesslag, byggd på jury-systemets principer.

I fråga härom anförde

Herr Holmgren i Varnhem: Herr vice talman, mina herrar! Det är för visso icke med angenäma känslor, som jag har äran att yttra mig inför kammaren, då jag här står inför tvenne af ett enigt lagutskott afslagna motioner. I vanliga fall skulle detta kännas förkrossande för en motionär, men då man har lärt sig i lifvet, att vägen går fram öfver misräkningar och krossade förhoppningar, får man taga det lugnt. I slika fall är det kutym här i kammaren, att man håller ett efter omständigheterna lämpadt liktal efter slika exekutioner, som den föreliggande, eller också, hvilket torde vara det förnuftigaste, helt enkelt tiger. Men, mina herrar, jag skall i strid mot denna kutym tillåta mig att hålla, icke ett liktal, utan om möjligt ett lifstal för denna motion.

Jag vill då först hänvisa till den föreliggande motionen och påpeka, att jag i densamma utgått från antagandet, att vår domstolsorganisation och vår rättskipning, särskildt beträffande kriminella mål eller brottmål, är behäftad med betänkliga brister och i mångt och mycket tarfvar en förändring och en reparation. Till stöd för min uppfattning, att detta skulle vara erkänt både af jurister och lekmän, har jag dels anført lagkomiténs yttrande, sådant detta föreligger sedan 1832 och der lagkomitén inrymmer åt nämndens medlemmar en alldeles särskild rätt, nemligen att med *personliga* vota deltaga i afkunnandet af domarne i brottmål, dels hänvisat i min motion, der herrarne äro i tillfälle att se det, till ett uttalande af 1849 års lagberedning, der juryn i brottmål framträder fullt genomförd och såsom ett lämpligt och önskvärdt organ i vårt domstolsväsende. Jag har äfven tagit hänsyn till den omständigheten, att inom vårt land och hos vårt folk mer och mer uppstått ett mistroende till det sätt, hvarpå vår rättskipning utöfvas. Vidare har jag äfven, som herrarne kunna se, hänvisat till den omständigheten, att nästan alla civiliserade länder — jag talar nu icke om Ryssland eller Kina, om hvilka talades härom dagen — jurysystemet blifvit infördt i brottmål.

Hvad säger nu lagutskottet om alla dessa ting? Utskottet säger på sidan 20 i sitt betänkande: »Motionärens förslag i hvad detsamma afser införande af jurysystemet i vår allmänna straffprocesslagstiftning, kan utskottet alls icke biträda». Deraf framgår således, att den upp-

I fråga om straffprocesslag, byggd på jury-systemets principer. fattning, som jag har uttalat beträffande nyttan och nödvändigheten af jury-systemets införande i vårt land i brottmål, icke i något afseende delas af lagutskottets ärade ledamöter.

(Forts.)

Om smaken kan man icke disputeras, men jag föreställer mig, att här ej föreligger någon smakfråga, utan en rättsfråga. Då frågar jag mig: huru har lagutskottet motiverat denna sin uppfattning? Jo, lagutskottet inrymmer åt nämnden ett visst erkännande. Utskottet framhåller nemligen, att nämndemännen ha en »syn på tingen», som vore väl användbar inom ett visst begränsadt område. Men derom är ju icke det allra ringaste fråga. Jag har aldrig ifrågasatt, att icke nämndemännen skulle ha denna syn på tingen, utan jag har ifrågasatt, att nämndemännen såsom ett lekmanneelement skulle utgöra en speciel, en själfständig faktor inom vår rättskipning. Det är alldeles gifvet, att det kan vara nyttigt för en e. o. notarie, då han sitter såsom rättens ordförande och skall bestämma vittnesersättning och dylikt, att få veta huru många mil eller kilometer det kan vara till det eller det stället. Att de ha syn på dessa ting är både nödigt och nyttigt, men derom är, såsom sagdt, icke fråga, utan här är fråga om, huruvida de ha en *sådan* syn på tingen, att de kunna afgöra, hvad som är *rätt* särskildt i brottmål. Jag vill att lekmanneelementet skall införas såsom en alldeles själfständig faktor inom rättskipningen, så att åt nämnden eller juryn — namnet betyder, mina herrar, ingenting — skulle lemnas den befogenhet, att hvarje dess medlem erhöles individuel rösträtt i fråga om den tilltalades friande och fällande. *Derom* är frågan.

Vidare framhåller utskottet, att jury-systemet är en för vår lagstiftning och för våra förhållanden främmande institution. Ja, mina herrar, det kan ju sägas om allting, som icke finnes här hemma, att det är främmande. Alla de institutioner, under hvilka vi arbeta, ha en gång varit främmande, fastän de sedan blifvit inhemska, derigenom att de hos oss antagits till efterlefnad. Jag behöfver väl icke rekapiitulera alla dessa institutioner, emedan herrarne då skulle gripas af panik och tänka att jag skulle vilja straffa Eder med en aftonunderhållning på en 3 eller 6 timmar. Men vare detta långt från mig. Jag skall i detta hänseende endast fästa uppmärksamheten uppå, att testamentsinstitutionen har varit en främmande institution, intill dess att den blef lag. — Jag talar nu icke om presternas sätt att skaffa kyrkorna och klostren gåfvor under medeltiden, ty det var icke testamenten i vanlig mening. — Värnpligtslagen var alldeles främmande, till dess att den infördes hos oss. Den för man och kvinna lika arfsrätten var äfvenledes alldeles främmande hos oss, ända till dess att den här infördes. Allting har varit främmande, till dess att det blifvit infördt i vårt land. Men, mina herrar, det egendomliga i detta förhållande är, att jury-systemet långt ifrån att vara främmande i vårt land tvärt om är här inhemskt. I våra gamla landskapslagar kunna vi göra oss underrättade om, hurusom edsgärdsmännen hade att på sin ed taga och bedöma, om en åklagad vore brottslig eller ej. De s. k. tolfterna, eller de 12 män, som skulle medföras af såväl svarande som käre, egde just att bestämma, om den åklagade vore brottslig eller ej. Frågar man en engelsman, hvarifrån de ha fått sitt jury-

system, så svarar han: från Skandinavien, från Sverige, Norge och Danmark. Således är jurysystemet absolut icke, såsom lagutskottet förmenar, främmande för oss, utan det är tvärt om inhemskt, skandinaviskt och svenskt, fastän sedermera hela rättskipningen öfvergått i embetsmännens händer och blifvit fullständigt embetsmannamässig, hvarvid lekmanneelementet helt och hållit försvunnit eller, såsom det i motionen säges, blifvit fullständigt betydelselöst. Ty den omständigheten, att, för att nämnden skall få sin åsigt i afseende på brottmålet igenom, alla nämndemännen skola förena sig om samma votum, inträffar så sällan, att man verkligen med full rätt kan säga, att lekmanneelementet är fullständigt betydelselöst såsom en sjelfständig faktor i vår rättskipning. Mine herrar, jag är öfvertygad om, att våra gamla skandinaver, derest de kunde läsa detta utskottsbetänkande, skulle, då de fingo höra att jurysystemet vore alldeles främmande för våra förhållanden och för vårt land, nästan vara färdiga att vända sig i sina grafvar. Men jag vill lemna våra döde och gå till våra lefvande.

Lagutskottet säger vidare, att erfarenheten från andra länder, der jurysystemet arbetar, gifvit vid handen, att det laborerade med så stora svårigheter, att denna institutions införande i vårt land icke skulle vara eftersträfvansvärd. Jag vill påpeka att, erfarenheter i nämnda hänseende bäst torde göras af de länders invånare, som ha denna institution. Det förefaller mig besynnerligt, att lagutskottet kunnat tala om *erfarenheter* i fråga om jurysystemet, då vi icke gjort några erfarenheter i detta hänseende; och de erfarenheter vi fått göra genom tidningarne, om att en jury i ett eller annat fall har frikänt en person, som vi anse bort dömas, dessa omständigheter kunna väl icke af lagutskottet återopas.

Lagutskottet säger också, att erfarenheten visat, att det är betänkligt att införa jurysystemet och derigenom åt lekmanneelementet inrymma en sjelfständig rätt att deltaga i rättskipningen beträffande brottmål. Det är alldeles gifvet, att, om man skall hänvisa till erfarenheten, man måste hänvisa till dem som kunnat göra någon sådan och ej till dem som aldrig gjort någon erfarenhet. För öfrigt är det ju klart, att det icke finnes något system eller någon institution på jorden, som arbetar fullkomligt. Men, mine herrar, skulle man, innan man inför en institution, begära fullständiga garantier för att den skall verka fullkomligt, då hemställer jag, huruvida vi icke så godt först som sist gjorde *cessio bonorum* samt lemnade hela universum. Ty det finnes ingen, som icke är felaktig, och kanske vi sjelfva alla äro det. Vi hafva, mine herrar, icke garanti för att vi lefva i morgon, men vi vilja likväl ha garanti för att en jury icke skall begå misstag. Detta är väl mycket begärtd. I England, hvilket land lagutskottet påstår vara jurysystemets hemland, der råder emellertid en allmän belåtenhet med detta system och till och med *så* stor belåtenhet, att engelsmännen just berömma sig af att vara det mest fria folk i världen. Hvarför? Jo, därför att *hela* folket deltagar i rättskipningen. Och, mine herrar, det betyder någonting att icke rättskipningen, lagarnes tillämpning på folken, uteslutande ligger i en embetsmannacorps händer, utan i hvarje särskildt fall tages om hand af folket sjelft.

I fråga om straffprocesslag, byggd på jury-systemets principer.
(Forts.)

I fråga om straffprocesslag, byggd på jury-systemets principer.
(Forts.)

Det och ingenting annat är det som ansetts fullt betryggande för medborgarnes frihet, och denna frihet, som finnes för alla medborgare i England, är dock erkändt den största, som finnes i världen.

Men hvarför skola vi gå öfver till England? Jag är öfvertygad om att jag icke stöter någon enda af kammarens ledamöter, då jag hänvisar till Norge, ty herrarne äro ju norskvänner allesammans — kanske det dock finnes något enda undantag. I Norge har man emellertid infört jury-systemet på allra sista tiden, och ingen norsk man eller qvinna har uttalat sitt missnöje deröfver, utan tvärt om den största belåtenhet. Norrmännen äro ju dock skandinaver liksom vi och vårt brödrafolk, och när de funnit sig föranlätna att införa denna institution, förefaller det mig som om vi, som dock hafva några bloddroppar gemensamt med dessa skandinaver på andra sidan Kölen, också borde finna oss föranlätna att följa med och göra ett försök i detta hänseende.

Vidare säger lagutskottet, att, »då motionärens förslag om genomförande i vår straffprocesslagstiftning af den fria bevispröfnings princip synes vara att anse såsom en af honom tänkt konsekvens af jury-systemets införande, saknar utskottet anledning att upptaga frågan härom till särskildt bedömande». Härvid vill jag blott anmärka, att jag alls icke sagt, att den fria bevispröfningen är en gifven följd af jury-systemets införande, utan jag har sagt, att en omorganisation af vårt domstolsväsende har två hörnpelare, och att dessa äro lekmannelementets införande i vår domstolsorganisation och den fria bevispröfningen. Det förefaller mig därför märkligt, att lagutskottet utlåtit sig så som utskottet här gjort. Låt vara, att utskottet må anse sig hafva skäl att lemna saken utan afseende, men nog måste lagutskottets ärade ledamöter väl dock medgifva, att om så är, som en ärad ledamot af denna kammare för fem veckor sedan yttrade, att den legala bevis teorin numera är endast en död bokstaf, och om det är så, som numera afidne justitierådet Hammarsköld yttrade i Första Kammaren år 1897, att den legala bevisningen icke vidare kan tillämpas, utan att man måste döma efter indicier — om det är så, hemställer jag till utskottets ärade ledamöter: är det då möjligt, att utskottet icke haft anledning att upptaga frågan härom till särskildt bedömande? Om en rättspraxis utvecklat sig i den riktningen, att den legala bevisningen icke kan användas och att den fria bevispröfningen redan är införd i lagskipningen, är det då icke lagstiftarnes ofvisliga pligt att tillse att det, som blifvit rättspraxis, också blir lag? Ty hvad blir eljest följden? Jo, mine herrar, att lagen blir efter och kommer i strid med praxis. Men hvad blir följden häraf? Jo, att lagen blir skymfad och föraktad, att lagen kommer att stå i skärande motsats mot praxis. Det är att häna lagen i folkets ögon. Derför böra de lagstiftande myndigheterna vara betänkta att skyndsamt ställa så till, att lag och praxis bli öfverensstämmande. Jag tror, att ingen kan jäfva detta mitt påstående. Lagen blir ju i motsatt fall alldeles vaumäktig, då den kommer i strid med praxis.

Jag lofvade herrarne att fatta mig kort, och därför skall jag nu, med hänvisning till hvad jag anförde i min motion och hvad jag nu

tillåtit mig i största korthet yttra, yrka bifall till motionen och afslag å utskottets afstyrkande betänkande.

Herr Husberg: Herr vice talman! Jag är verkligen litet tveksam, på hvilket sätt jag lämpligast skall besvara motionärens anförande. Icke derutinnan, att jag tvekar, huruvida jag skall använda den lätta och lekande ton, som han anslagit, eller en mera allvarlig, ty jag vill hålla mig till sjelfva saken och endast till den; men hvad som vållat min tvekan är, att hans anförande hos mig uppväckt en viss undran, huruvida motionären verkligen haft klart för sig, hvad som menas med juryinstitutionen. När jag läste motionen, hade icke någon dylik tvekan hos mig uppstått, men motionären fälde nyss ett yttrande, som kom mig att tvifla. Han yttrade nemligen, att hvad han lade utomordentlig vikt vid och hvad han velat särskildt betona, var, att lekmännen skulle inom domstolarne få individuel domsrätt. Det skulle således inom en domstol — denna må nu vara sammansatt på ena eller andra sättet, något, hvarom man ju alltid kan hafva olika åsigter — tillkomma hvarje lekman att döma öfver sjelfva saken i hela dess vidd. Är detta motionärens mening, då är detta någonting helt annat än jury, ty grundtanken i jury, sådan den först uppstått i de skandinaviska länderna och sedan utvecklats sig i England och på kontinenten, är just den, att det skall uppdragas en ytterst skarp skillnad mellan de funktioner, som tillkomma det folkvalda elementet inom domstolen, och dem, som tillhöra den rättsbildade domaren. Hela domsfrågan skall uppdelas i två skilda moment, af hvilka det ena skall tillhöra juryns och det andra domarens verksamhetsområde. Jury skall yttra sig öfver *skuldfrågan*, d. v. s. huruvida den tilltalade är skyldig till det ifrågavarande brottet, och derom får domaren icke yttra sig, och domaren å sin sida skall uttala sig endast om det *sätt, hvarpå lagen skall tillämpas*, sedan juryn uttalat sig om den tilltalades skuld till det brott, hvarför han ställts under tilltal. Denna tudelning af domsfrågan i å ena sidan skuldfråga och bevisfråga, och å den andra sidan en rättsfråga och lagtillämpning är just hvad som är grundtanken i jurysystemet, men detta är något helt annat än den framställning, motionären nu gifvit oss.

Emellertid förekommer ju så ofta tal om jury och dess förträfflighet, att det kanske kunde vara skäl att åtminstone i några rapsodiska punkter vidröra dess förmenta utmärktighet, helst jag antager, att kammaren hyser ett visst intresse för frågan. Jag skall därför be att i största korthet få angifva några synpunkter, som i denna fråga varit bestämmande för mig och, som jag tror, för åtskilliga af utskottets öfriga ledamöter. Motionären tyckes ju dessutom föreställa sig, att utskottet allenast ställt sig afvisande mot hans förslag utan att kunna anföra några skäl för sin ståndpunkt, och äfven på grund häraf torde det ju vara skäl för mig att angifva åtminstone några sådana skäl.

Såsom jag nyss nämnde, hvilat juryinstitutionen på en särdelning af skuldfrågan, som skall afgöras af lekmännen, och i hvilken den af staten tillsatta rättsbildade domaren ingenting har att säga,

I fråga om straffprocesslag, byggd på jury-systemets principer.
(Forts.)

I fråga om straffprocesslag, byggd på jury-systemets principer.
(Forts.)

och lagtillämpningsfrågan, der juryn icke har något inflytande, utan endast den rättsbildade domaren har att gifva sitt utlåtande. Detta är nu verkligen ganska egendomligt. Ty om man tänker sig, att juryn, som i regel icke består af lagkunniga ledamöter, skall yttra sig öfver skuldfrågan, så har man derigenom till juryn hänvisat afgörandet utaf just den del af målet, i hvilken verklig juridisk insigt är af högsta behovet påkallad. Ty, mina herrar, för att kunna säga, huruvida en person begått ett visst brott, för hvilket han är tilltalad — huruvida han således är skyldig eller icke — är icke nog att känna till vissa föreliggande faktiska förhållanden. Det fordras också att kunna på ett tillfredsställande sätt subsumera dessa fakta under lagens lydelse. Förklarandet, att en person är skyldig till det eller brottet, innefattar en juridisk tankeoperation af stor betydelse och är tvifvelsutan just det allra svåraste vid straffdomens afkunnande. Det är därför ganska underligt med juryinstitutionen, att just i *den* punkt, der juridisk insigt verkligen är behöflig och der således domaren borde få göra sitt inflytande gällande, *just der* är juryn ensam beslutande. I följd häraf har det också visat sig — och detta är allmänt erkänt i utlandet — att, om inom juryn händelsevis finnes en person, som eger eller antages ega ett större mått af juridisk insigt, denne i regel kommer att vid skuldfrågans afgörande intaga en ledande ställning. Men det kan väl ej vara annat än olämpligt att öfverflytta en sådan ledande ställning från den ansvarige domaren till en tillfälligtvis något juridiskt skolad medborgare inom juryn. Hos oss åter är det så, att nämnden och domaren tillsammans hafva domsrätt öfver skuldfrågan — man kan ju disputera om, huruvida nämnden har *tillräckligt stor* domsrätt och om den kollektiva rösträtt, som nämnden har, icke behöfver utvidgas — men domaren har allt nog rätt att jemt nämnden döma i skuldfrågan, och detta synes mig också utan all fråga vara det lämpligaste.

Så komma vi till lagtillämpningsfrågan. Denna skall enligt juryinstitutionen tillkomma endast domaren. Här möter nu det egendomliga förhållandet, att sedan det väl blifvit konstateradt, att den tilltalade är skyldig till det brott, för hvilken han åtalats, är lagtillämpningsfrågan en synnerligen enkel operation. Det är också underligt, att juryinstitutionen utesluter lekmännens deltagande i afgörandet härom, då det tvärtom vore i högsta grad lämpligt, att lekmännen just här hade ett ord med i laget. Straffet skall utmätas med hänsyn till de konkreta förhållandena i det föreliggande fallet, till brottslingens karakter och de vilkor, hvarunder han befunnit sig m. n., och detta är just omständigheter, om hvilka det skulle vara lämpligt, att den icke rättsbildade juryn eller lekmännen yttrade sig. Men här äro *de* åter uteslutna.

Således synes mig, att man, då man betraktar juryinrättningen, icke kan värja sig från den tanken, att den i teoretiskt afseende icke är så lyckligt hopkommen, som man skulle kunna antaga, och jag tror också, att man kan visa, att så är förhållandet äfven i praktiskt hänseende, i ty att den laborerar med åtskilliga svårigheter, som jag tänker, att vi icke skulle vilja hafva införda hos oss. Jury-systemet är, sådant det utvecklats sig och nu befinner sig i utlandet,

erkändt att vara det mest tungrodda och svårhandterliga element, som rättskipningen har att bjuda på, och hvad som särskildt i utlandet ansetts såsom en ömtålig sak, är framställandet af de frågor, som skola göras till juryn. Det åligger nemligen domaren att till juryn framställa skarpt preciserade frågor, formulerade så, att de kunna besvaras med ja eller nej, angående såväl sjelfva hufvudsaken som diverse biomständigheter. Hvilken ömtålig sak detta är och huru stora svårigheter den erbjuder, derpå hafva vi inom vår svenska rätt exempel i de talrika återförvisningarne af tryckfrihetsmål, just därför att öfverrätterna funnit formuleringen af underrätternas frågor till juryn icke vara rätt lycklig.

I fråga om straffprocesslag, byggd på jury-systemets principer.
(Forts.)

Vidare har man utomlands, just därför att juryn är en så tungrodd apparat, funnit sig föranlåten att inskränka jurydomstolarnes användning till endast vissa kategorier af brott. Man har skilt mellan större brott och smärre, och endast i afseende på de större brotten är det, som man i regel tillämpar jurysystemet. Kostnaden och tungan så väl för statsverket som för de enskilda jurymännen har ansetts vara allt för stor för att kunna påtvingas dem i fråga om mindre mål.

Men då uppkommer någon oegentlighet, i det icke alla brottmål behandlas inför domstolarne i samma former, utan det ena afgöres på ett sätt, det andra på ett annat. Hvad särskildt beträffar stöldbrotten, är det utrikes i allmänhet så, att de icke äro föremål för juryns bepröfvande. Detta är dock ytterst viktiga brott, och särskildt är skuldfrågan vid sådana brott alldeles afgörande för den anklagades framtida lif och verksamhet. Sådana frågor äro emellertid icke föremål för juryns bepröfvande utrikes. Sådant skulle helt visst icke utan motsägelse accepteras hos oss.

Det följer äfven eljest ett och annat med jurysystemet, som icke passar för oss. Om det t. ex. är regel, att juryn icke har skyldighet att gifva skäl för sina domslut, så ligger det i sakens egen natur, att domen kommer att blifva beroende på jurymännens subjektiva uppfattning och på deras personliga hederlighet. Men icke skulle ett sådant system tillfredsställa oss, att vi icke finge veta, hvarpå en straffdom grundade sig. Vi hafva sett exempel på i utlandet, hvilken uppståndelse och röra uppkommit just derigenom, att ingen människa vet, hvarför egentligen den tilltalade blifvit dömd. Jag vill icke säga, att sådana singuliera och märkvärdiga fall skola inträffa så ofta, men det ligger i sjelfva institutionen möjlighet dertill, att, sedan målen blifvit afdömda och det kanske 3—4 år efteråt blir fråga om, huruvida domen varit rättvis, så och då det icke finnes några protokoll och inga domskäl behöft anföras, så vet ingen människa, på hvilka skäl den anklagade blifvit fäld. Och detta är något, som för vår svenska rättsuppfattning är långt ifrån eftersträfvensvärdt.

En annan omständighet, som följer med jurysystemet och som ingalunda öfverensstämmer med vår rättsuppfattning, är, att en jurydom är inappellabel, att den icke får öfverklagas. En sådan anordning skulle strida mycket mot vår rättsåskådning, och jag har därför velat påpeka den.

*I fråga om
straffprocess-
lag, byggd
på jury-
systemets
principer.*
(Forts.)

Ännu farligare är det, att jurymedlemmarne äro oansvariga för sitt votum. Afven detta är en omständighet, som icke är tilltalande för oss svenskar.

När jag nu gjort en sådan skildring af jurystemet, så väntar jag det inkastet: Men hur i all världen kan det då förklaras, att man utrikes på det hela taget är nöjd och belåten med jurysystemet? Ja, mina herrar, orsaken dertill tror jag, att vi hafva att söka i historiska, politiska och sociala förhållanden. Man erkänner de brister, som vidlåda jurysystemet, och det finnes en ganska vidlyftig lagstiftning, som är rigtad på att undanröjda dessa olägenheter; man är sålunda icke blind för, att dessa olägenheter finnas. Men man är det oaktadt nöjd med jurysystemet. Hvarför? Jo, det är därför, att det ingår i det allmänna uppfattningssättet, att detta jurysystem är att betrakta som ett nödvändigt bihang till ett representativt statskick. Men huru kan man då hafva den uppfattningen? Jo, man har det af den historiska anledningen, att jurysystemet infördes på en tid, då det framträdde som en reaktion mot föregående tidens godtycklighet och förtryck från domaremagtens och embetsmännens sida. Det blef då nödvändigt att sätta en folkets magt som motvigt häremot. Då juryinrättningen tillkom, verkade den också till en början som en sådan institution; den blef ett frihetens palladium och verkade såsom sådant till oberäkneligt gagn och välsignelse. Men, mina herrar, sedermera är det ganska naturligt, att den i de länder, der den en gång spelat en så betydelsefull rol, blifvit omfattad med en nedärfd känsla af pietet och vördnad, och det gäller här hvad som alltid gäller, att en i och för sig bristfällig inrättning kan i sjelfva verket slå ut bra, och detta på den grund, att det bristfälliga instrumentet handhafves af domare och jurymän, som i regel äro bestämda af pligt och heder.

Men det vill jag säga, att icke tycker jag, att resultatet af juryinstitutionens verksamhet är sådant, att vi behöfva öfverflytta den till oss. Vår svenska rättsordning lider icke af ett sådant tryck, att vi skulle behöfva tillgripa dylika singuliera medel för att reagera, utan jag tror, att vi på basen af den rättsutveckling, som vi haft, skola kunna komma till rätta på egen botten och icke behöfva till oss öfverföra en institution, som är af så pass tvifvelaktigt värde som juryinstitutionen.

Jag skall emellertid icke längre uppehålla kammaren. Jag har kanske gjort det länge nog, men det har synts mig, som om frågan vore af ett visst intresse, och jag har därför velat yttra mig något utförligare.

Jag ber att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Holmgren i Varnhem: Jag är ytterst tacksam mot lagutskottets ärade vice ordförande för att mitt uttalande har gifvit honom anledning att rigta kammarens uppmärksamhet på en hel del saker, som förut säkerligen för oss alla voro okända eller åtminstone mindre kända. Det är likväl möjligt, att det icke var ensamt min okunnighet, som gifvit herr vice ordföranden anledning att uttala sig, utan att han ändå icke skulle hafva uraktlätit att med sin kunskap och sin

juridiska insigt kasta ljus öfver motionen, och jag kan därför icke helt och hållet taga mig hans inlägg till godo.

Nu sade herr vice ordföranden, att jag icke hade riktigt reda på, hvad jury var. Ja, det kan ju sägas. Jag är ju lekman på det juridiska området. Dock vill jag fästa uppmärksamheten uppå, att nog har jag något litet reda på, hvad som menas med jury. Jag får i det fallet hänvisa till motionen, der jag säger, att enligt Norges lag afgöras i alla gröfre brottmål frågan om den anklagades skuld af folkvalde jurymän, som, obundna af alla bevisteorier, ega att döma efter fri öfvertygelse på grund af en samvetsgrann pröfning af det föreliggande bevismaterialet, under det att straff-frågans afgörande tillhör de juridiskt bildade domarena; i mindre brottmål deltaga folkvalde »meddomsmän« med individuel rösträtt jemte domaren i både skuld- och straff-frågans afgörande. Således se vi der, att det är ett blandadt jury-system, men nog kan man säga, att det är jury. Jag tror därför icke, att vice ordförandens anmärkning eller påstående i detta fall verkligen träffade mig.

Då den siste ärade talaren yttrade, att domaren eller den juridiskt bildade egentligen icke skulle hafva mera att göra än att bestämman straffmättet, så förefaller mig detta så mycket egendomligare, som just ransakningen af den åtalades brottslighet under alla förhållanden måste vara domarens uppgift, och ransakningen öfver ett brott är ju af allra största betydelse. Det är icke litet att leda ransakningen och höra parter och vittnen, och detta måste den lagkunnige juristen göra.

Den siste talaren påpekade en massa svagheter hos jurysystemet, men han framböll å andra sidan, att detta system är infördt i nästan alla civiliserade länder och der betraktades som ett palladium för friheten. Det kan då sättas i fråga, huruvida det icke, om det infördes i vårt land, äfven här skulle blifva ett slikt palladium, och vi äro väl icke så utvecklade i verklig frihet, att vi icke skulle behöfva samma skydd som på kontinenten, i Norge och i Danmark anses erforderligt. Jag vill blott påvisa hvad justitierådet Afzelius — det är nemligen han, hvars yttrande citeras i min motion — yttrar om lekmannaelementets inflytande på rättskipningen, nemligen att det samma »låter det sunda, oförvillade omdömet säga sitt ord med vid rättens skipande, hvilket särskildt inom straffrätten är af vigt, då gränsen mellan det tillåtna och otillåtna ofta måste bestämmas med hänsyn till hvad lifvets vanliga förhållanden fordrar». Kan man hos en ung e. o. notarie påräkna denna inblick i alla lifvets förhållanden, kan man anse, att han bättre än tolf valda jurymän förstår att bedöma personers brott och sätta sig in i deras förhållanden? Och dock är det nu domaren, som ensam afgör saken, ty när han kommer med akterna till tinget, tro herrarne då, att under vanliga förhållanden nämnden opponerar sig mot honom? Nej, han sitter inne med insigten, han har hand om papperen, och äfven om nämndens medlemmar bestämdt veta, att domarens uppfattning är origtig, är det väl knappast sannolikt, att alla de tolf skola våga opponera sig och sålunda kullvotera domaren. Jag förstår, som sagdt, icke, hvar-

I fråga om straffprocesslag, byggd på jury-systemets principer.
(Forts.)

I fråga om straffprocesslag, byggd på jury-systemets principer. (Forts.)

för man skall tillerkänna en ung notarie mera inblick i förhållandena än tolf jurymän.

Jag skall för öfrigt, då jag antager, att kammarens ledamöter genom det utmärkta anförande, som vi nyss fått höra, blifvit så förskräckta för jurysystemet, att det icke lönar sig att yrka bifall till motionen, hvad, såsom det är brukligt här i kammaren, nemligen tacka för hvad som kommit mig till del och uttala den i kammaren vanliga frasen

Jag har intet yrkande.

Herr Staaff: Då jag icke skulle önska, att det yttrande, som lagutskottets ärade vice ordförande nyss har haft, skall stå helt och hållet obemött från rättsbildadt håll här i kammaren, skall jag anhålla att endast med några ord få besvara samma yttrande.

Jag tror nog, att många och delvis äfven ganska goda skäl kunna göras gällande mot jurysystemet, i synnerhet sådant som det utvecklats sig och verkar i vissa främmande länder, men jag vågar påstå, att åtskilliga af de skäl, som lagutskottets ärade vice ordförande anförde, icke hålla streck mot systemet i dess bättre former.

Då han t. ex., om jag fattat honom rätt, säger, att det utmärkande för jurysystemet är en skarp åtskilnad mellan skuldfrågans afgörande, öfverlemnadt åt lekmännen, och rättsfrågans afgörande, öfverlemnadt åt domaren, så är detta riktigt, i fall man allenast tar hänsyn till den utveckling, som juryn på vissa håll har fått, men det är säkerligen *icke* riktigt, om man tager hänsyn till den utveckling, som juryinstitutionen på den senaste tiden har fått, speciellt i Norge och, om jag icke allt för mycket misstager mig, äfven i Tyskland.

Som lagutskottets ärade vice ordförande utan tvifvel väl känner, äro de rättsbildade domarena der ingalunda utslutna från en inverkan äfven på skuldfrågans bedömande, ehuru denna inverkan är satt i efterhand och är af kontrollerande art i förhållande till lekmannadomen. En sådan inverkan är af icke ringa betydelse, och för min del vill jag öppet förklara, att lika betänkligt, som jag finner jurysystemet med en absolut gällande lekmannadom, lika rimligt och tänkvärdt tror jag, att det är, då grundformen har undergått en så väsentlig förändring, som ligger i detta slags möjlighet till kontroll.

Då herr Husberg vidare framhöll, att jurysystemet är en tungrodd och svårhandterlig form, ja, då är detta utan tvifvel sant. Men måste det icke då väcka en viss uppmärksamhet, att ett litet land såsom Norge, ett land så pass fattigt särskildt på kommunikationer som Norge, likväl har velat underkasta sig och, efter hvad erfarenheten visat, är alltmera villigt att underkasta sig den tungroddheten och den svårhandterligheten? Detta synes mig dock i viss mån tala för, att systemet i det stora hela uppfyller hvad som är det väsentliga hos ett rättssystem: att tjena den materiella rätten.

Det är sant, att det kan förefinnas åtskillig svårighet i afseende på formuleringen af frågorna till lekmännen. Men jag tror, att man måste erkänna, att detta hvarken enligt det tyska eller norska systemet mött några oöfvervinneliga svårigheter. Och att taga några afskräckande exempel från det förhållande, att våra rådstufvurätter

ofta få sina domar i tryckfrihetsmål återförvisade, därför att de ej ordentligt framställt frågorna till juryn, det kan endast vara riktigt under den förutsättning, att laguskottets ärade vice ordförande verkligen på allvar vill anse, att våra småstäders rådstufvurätter äro konstruerade i samma grad garanterande för en riktig behandling af ärendena som jurydomstolarne i utlandet — hvilket han dock säkerligen icke vill.

Det skälet mot jurysystemet, att verlden för närvarande är uppörd, därför att uti ett mycket uppseendeväckande mål man med skäl antager, att ett hemligt dokument blifvit förelagt domstolen, det synes mig ligga bra långt från den verkliga saken. Det är väl en ofantlig skillnad mellan ett hemligt bedömande af bevis i den mening, att domen afgifves utan anförande af domskäl, då dock hela bevismaterialet framlägges fullständigt offentligt och är tillgängligt för hvem som helst, som vill åhöra rättsförhandlingarna, tillgängligt för pressen, tillgängligt för offentligheten i vidsträcktaste grad, å ena sidan, och å den andra sidan ett hemligt bevisbedömande i den mening, att ett viktigt bevisdokument, på hvilket måhända den anklagade blifvit dömd, har i fullständig hemlighet utan möjlighet för den anklagade sjelf eller hans försvarare att uttala sig om det, blifvit framlagdt för rätten inom slutna dörrar. Jag fattar icke, hvad det finnes för slags logiskt sammanhang mellan dessa båda saker.

I ett vill jag instämma med laguskottets ärade vice ordförande, nemligen deri, att jurysystemet i allmänhet har stått i förbindelse med ett starkt politiskt uppsving i de länder, der det har införts; och jag anser det äfven på denna grund vara föga bevändt med att för närvarande upptaga den svenska Riksdagens tid med en sådan sak som denna.

Sedan öfverläggningen i detta ämne härmed förklarats afslutad, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 4.

På föredragningslistan stod härefter upptaget laguskottets utlåtande n:o 43, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående lagbestämmelser i fråga om de kyrkliga kommunernas och deras förvaltningsorgans ställning till de ecklesiastiska myndigheterna.

Angående lagstiftning om de kyrkliga kommunernas ställning till de ecklesiastiska myndigheterna.

I berörda inom denna kammare väckta motion, n:o 122, hade herr *D. Holmgren* i Varnhem hemställt, att Riksdagen ville besluta i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af lagbestämmelse, hvarigenom de kyrkliga kommunernas och deras förvaltningsorgans med grunderna för gällande kyrkostämmoförordning öfverensstämmande sjelfständighet gent emot de ecklesiastiska myndigheterna erhåller ett tydligt uttryck, och de sistnämndas befogenhet begränsas och preciseras.

Angående
lagstiftning
om de kyrk-
liga kommu-
nernas ställ-
ning till de
ecklesiastika
myndighe-
terna.

(Forts.)

Utskottet hemställde emellertid,

att herr Holmgrens förevarande motion ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utlåtandet blifvit föredraget, anförde motionären

Herr Holmgren i Varnhem: Herr vice talman, mina herrar! Som herrarne äro i tillfälle att se, har jag vid denna riksdag väckt motion »om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående lagbestämmelser i fråga om de kyrkliga kommunernas och deras förvaltningsorgans ställning till de ecklesiastika myndigheterna». Och har jag sökt motivera denna min motion genom att reproducera hvad som till betryggande af de kyrkliga kommunernas rätt i lagen om kyrkostämman m. m. redan finnes stadgadt. Allt detta visas i min motion.

Anledningen, hvarför jag väckt denna motion, är, att det utan tvifvel och motsägelse råder den största oklarhet hos så väl de kyrkliga kommunerna och deras organ som hos stiftsstyrelserna eller domkapitlen om deras ömsesidiga befogenheter, om den ställning, i hvilken de stå till hvarandra.

Jag har enligt mitt förmenande i motionen klart och tydligt uppvisat, att §§ 34 och 39 i kyrkostämmoförordningen fullständigt eludera den sjelfständighet och frihet med afseende på värden af kyrkans och skolans medel, som samma förordning tillerkänner församlingarne och deras förvaltande organ. Jag har visat, att lagen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd visserligen skulle afse att betrygga den kyrkliga kommunens frihet med afseende på förvaltningen af dess egendom, men att denna frihet i sjelfva verket blir fullständigt värdelös på grund af de nämnda paragraferna, af hvilka stiftsstyrelserna begagnat sig. Den 34:de § lyder: »Om vård af kyrka och kyrkoegendom samt af medel, som under domkapitlets inseende ställda äro, äfvensom i fråga om föryttring af sådan egendom, gäller hvad i ty fall särskildt föreskrifvet är.» Och i 39:de §:ns sista moment heter det: »Hvad nu om granskning i kyrkostämman sagdt är, gör icke någon ändring i hvad om särskild revision af kyrko- och skolräkenskaper finnes stadgadt.»

Stiftsstyrelserna pläga, när de tillämpa dessa paragrafer, inrymma åt sig en alldeles fullständigt despotisk, en alldeles oinskränkt rätt icke blott att granska och kontrollera, utan också att döma i slika fall. Detta har jag, enligt min uppfattning, klart och tydligt ådagalagt i min motion.

Nu frågas det, mina herrar: hvad säger lagutskottet om detta?

»Utskottet kan ej finna den af motionären föreslagna lagstiftningsåtgärden vara af behovet påkallad.» Ja, så säger utskottet. Och såsom skäl för denna sin mening anför utskottet, att »enligt utskottets uppfattning lemna gällande lagbestämmelser tillfyllestgörande anvisning om graden af den »sjelfständighet, som de kyrkliga kommunerna och deras förvaltningsorgan i handhåfvandet af kyrkans och församlingars medel besitta gent emot de ecklesiastika myndigheterna.» Utskottet har således den uppfattning eller åsigten, att vi ha

tillräckliga lagbestämmelser i föreliggande fall. Ja, men jag vågar säga, att lagutskottet genom att framkomma med ett dylikt påstående, genom att göra en sådan åsigt gällande, endast visat, att det saknar insigt i den sak, hvarom fråga är. Ty man kan ju icke ha en åsigt om en sak, såvida man icke har insigt i saken. På detta liksom på alla andra områden gäller — för att efter löftet till vår gemensamma vän Boestad tala på latin — att »*usus est optime egregius magister*» eller erfarenheten är den bästa lärare.

Någon anledning — säger därför utskottet — kan icke finnas att begränsa de ecklesiastiska myndigheternas inflytande. Ja, det medger jag är riktigt, om man icke vet, hvad som skall begränsas. Ty det är gifvet, att om en sak, en rätt skall begränsas, måste man veta, *hvare* denna sak, denna rätt består; eljest går det icke att begränsa den.

Hvari består då domkapitlens inflytande? Ja, för att besvara den frågan, får man tillämpa den gamla, kända satsen, som jag är öfvertygad om, att alla lagutskottets ledamöter hafva sig bekant: *audiatur et altera pars*: man höre äfven andra parten. Vi låta då stiftsstyrelserna tala. De säga — det är icke blott *ett* domkapitel, utan med sina katolska traditioner ha de alla samma uppfattning: »Det ligger i sakens natur, att en af embetsmyndighet gjord anmärkning öfver underordnad tjänsteman — kyrkovärd, kyrkorådsledamot — skall af dömas af denna myndighet och icke af domstol.»

»Det ligger i sakens natur» — säga stiftsstyrelserna. Ja, mina herrar, det är förunderligt, att slika utsagor kunna fällas och vinna erkännande i vårt århundrade, då redan 1528 genom Vesterås ordnania biskopars och konsistoriernas rätt att döma i slika ting helt och hållet afskaffades genom den bestämmelsen, att prester och kaniker skulle »söka och svara vid ting och stempno såsom andra dannemän». Allt sedan 1528 går det såsom en röd tråd genom vår kyrkolagstiftning, att stiftsstyrelserna *icke* ega någon domsrätt i slika fall. Och, mina herrar, kyrkolagen fastslår denna regel genom att säga: »Biskop och konsistoriales skola sig denna eden städse påminna och derhos betänka, att dem alldeles ingen dom tillkommer öfver någon menniskas lif, lemmar, ära och egendom».

Säger man nu detta och hänvisar till dessa bestämmelser, hvad svara stiftsstyrelserna då? »Förtjenar icke det minsta afseende» — ungefär såsom lagutskottet här säger.

Anmäler man nu och bevisar, att kyrkostämman har beviljat sina organ décharge eller ansvarsfrihet i öfverensstämmelse med § 33 i kyrkostämmoförordningen, så svara de officiellt: »en décharge af en bondförsamling förtjenar icke ringaste afseende». Frågar man dem då, om det fins någon paragraf i lagen, som skiljer mellan bonde-décharge och herredécharge, så svara de: »förtjenar icke det minsta afseende», »förtjenar icke det minsta afseende.» Säger man, att kyrkovärdarne och kyrkorådsledamöterna icke äro underordnade tjänstemän under domkapitlet, så svara de: »förtjenar icke det minsta afseende». Säger man, att presten icke är kassör, utan att kyrkorådet har valt en särskild kassör för kyrkomedlen och skolrådet en beträffande skolkassan, så förordnar icke desto mindre kapitlet om inventering hos kyrkorådets ordförande och säger: »fram med alltsammans!» Kassören infinner sig icke; han blir

Angående lagstiftning om de kyrkliga kommunernas ställning till de ecklesiastiska myndigheterna.

(Forts.)

*Angående
lagstiftning
om de kyrk-
liga kommu-
nernas ställ-
ning till de
ecklesiastika
myndighe-
terna.
(Forts.)*

straffad såsom för embetsbrott, och säger han: »jag är icke förvaltare», så svara vederbörande: »förtjenar icke det minsta afseende».

Utskottet kommer sedan med en utläggning, om hvilken man väl kan säga, »att den icke förtjenar det minsta afseende», emedan den icke hör till denna sak. Ty jag har aldrig någonsin ifrågasatt domkapitlens rätt att hålla kontroll öfver att icke kyrkans medel förtryckas från deras ändamål, såsom justitierådet Hammarskjöld uttrycker saken. Jag har ansett detta vara både nyttigt och nödigt, ty det kan ju tänkas, att församlingarne toge sig före att använda medlen till ett för kyrkan främmande ändamål.

Men hvad jag vill, är att få veta, huru långt denna kontroll sträcker sig. Innebär den kontrollen rätt att döma en församling, till återbäring, döma eu församlings organ till återbäring? Mina herrar, I hafven eder alla bekant, att vi hafva en institution, som kallas för statsrevision. Det är en kontrollerande myndighet öfver statens utgifter och inkomster. Statsrevisorerna äro på uppdrag af Riksdagen skyldiga att se till, att embetsverket rätt handhafva de medel, som Riksdagen lemnat till deras vård och användning. Är det nu möjligt, att denna rätt att kontrollera kan utsträckas ända derhän, att en statsrevisor skulle när som helst kunna komma och säga till ett embetsverk: »fram, med alltsammans, ty jag vill revidera det; jag är statsrevisor!»? Är det möjligt, att en statsrevisor skulle kunna ta sig för att skriva till ett embetsverk och säga: »skicka afskrifter af alla räkenskaper!»? Är det möjligt, att en statsrevisor eller alla tillsammans skulle kunna säga: »vi döma till återbäring, ni få klaga i kammarrätten!»? Jag tror det icke. Men så göra verkligen herrar kapitulares. För den händelse någon möjligen skulle ifrågasätta rättigheten häraf och säga, att det är alltför orimligt, så skall jag förebygga detta genom att upplysa, att jag här har Konungens domar, som godkänt detta förfarande och godkänt den grundsatsen, att det ligger i sakens natur, att en af embetsmyndighet gjord anmärkning skall dömas af denna myndighet och icke af domstol, d. v. s. det ligger i sakens natur att eludera hela vår hithörande lagstiftning, hela lagen om kyrkostämman och lagen om embetsbrott af prest och domstol i sådana mål.

Enligt denna lag om embetsbrott af prest utaf den 8 mars 1889, fränkannes domkapitlen all rätt att syssla med världsliga saker, hvilket också framgår af det högsta domstolens yttrande, som varit grundläggande för denna lag. Detta går nemligen i den riktning, att domkapitlen endast hafva rätt att döma i sådana ärenden, som röra presten såsom själasörjare, men i alla världsliga ting sakna de domsrätt.

Om, mina herrar, dessa förhållanden icke kunna jäfvas, utan äro fullständigt och klart bevisade, då frågar jag: »är icke på detta område, om på något, en lag af nöden, så att både domkapitlen och församlingarnes organ få veta, hvad deras frid tillhör, och att det blir en genom lag klart utstakad begränsning mellan deras befogenheter å båda sidor? Derigenom skulle undvikas alla dessa klagomål och besvär och ebikaner, som nu förekomma i hundradetal hvarje år icke blott i ett stift, utan i alla stift. Och hvarför? Jo, mina herrar, det är verkligen så, att dessa stiftsstyrelser ha en outsläcklig törst efter markt.

Det är så, det kan icke förnekas, att de längta tillbaka till Egyptens köttgrytor, ty det är icke främmande äfven för andans män att vara magtlystna, tvärtom. Det vore väl ändå skäl, att de lagstiftande myndigheterna, med fäst afseende på dessa missförhållanden, tillropade dessa andliga myndigheter, som vilja utvidga den magt, som de på grund af tidsutvecklingen och omständigheterna delvis förlorat: »drag in klorna, tag tillbaka tassarne». Jag förmodar, att det icke finnes någon i denna kammare, som icke vill, att lagen skall efterlevas. Jag förmodar också, att det icke finnes någon här, som vill att någon församling eller dess förvaltningsorgan skall behandlas på sådant sätt, att allt hvad de säga och visa vara i öfverensstämmelse med lagen blir afspisadt dermed att det »förtjenar icke minsta afseende». Och jag förmodar slutligen, att lagutskottet vid närmare besinning skall medgifva, att denna motion dock kan förtjena något afseende. Ty det är ju allt ganska nedslående för en person, som vill lefva efter lag och rätt, att han alltid skall få det svaret: »förtjenar icke minsta afseende».

Då jag hörde herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet i dag på f. m. uttala sig i den riktning, att de små staterna äro alldeles rättlösa, att med afseende på deras sak ingen skilnad finnes mellan rätt och orätt, då tänkte jag, att den erfarenhet han gjort beträffande staterna, den har nog också sin tillämpning på oss människor. Vi små stackare, som icke äro myndigheter, vi blifva kanske utsatta för samma påkänningar som de små staterna, ty om det är regel, att de små staterna icke i något fall få rätt, utan att deras framställningar icke förtjena det minsta afseende, så torde det möjligtvis vara så, att äfven uttalanden af små fattiga människor eller bondeförsamlingar icke heller förtjena något afseende; men de borde väl förtjena något afseende, särskildt när de ha rätten på sin sida.

Mina herrar, jag anhåller om öfverseende för att jag framlagt dessa fakta. Jag vågar dock hoppas, att herrarne skola behjerta dem och äfven gå med på min motion, ty ingen kan neka till att den förtjenar afseende.

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Redelius: Först ber jag att få fästa uppmärksamheten uppå att lagutskottet icke är någon domstol, som eger att upptaga tvistemål mellan den ene och den andre — öfver- och underordnade eller jemlika personer emellan. Lagutskottet har ju endast att uttala sig öfver propositioner om lagar och lagförslag och öfver motioner derom. För det andra vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att lagutskottet icke kunnat finna, att motionären hemställt om någon viss lags stiftande, eller om ändring i några vissa bestämda lagparagrafer, utan endast så der i allmänhet talat om att de ecklesiastiska myndigheternas befogenhet skulle preciseras och begränsas. Men lagutskottet har icke någon motionsrätt, ingen rättighet att uppgöra förslag till lag och derefter framlägga det för Riksdagen till antagande eller förkastande. Motionären har icke heller begärt, att utskottet skulle uttala sig om något skrifvelseförslag, hvarigenom

Angående lagstiftning om de kyrkliga kommunernas ställning till de ekklesiastiska myndigheterna.

(Forts.)

man på grund af hans framställning skulle kunna föreslå Riksdagen att hos Kongl. Maj:t anhålla om utarbetandet af någon lag. Derför har jag för min del icke sett någon möjlighet för utskottet att kunna gå motionärens i mycket allmänna ordalag uttalade önskingar till mötes. Jag förstår för öfrigt icke, hvarför motionären har så mycket att anmärka mot utskottets hemställan. Det står i betänkandet, och, så vidt jag hört rätt, har motionären sjelf erkänt, att domkapitlen äro behöriga att öfva kontroll öfver det underlydande presterskapets embetsförvaltning. Och det är just för en sådan helsosam och nyttig kontroll, som domkapitlen fått den skyldigheten, för att icke säga rättigheten — de sammanfalla ju här — att revidera, när helst något misstänkt anmäles. Om en eller annan prest icke uppfyllt sin skyldighet i det eller det fallet, så skall det visiteras och revideras för att få veta, om han behörigen skött sin sak beträffande kassorna och deras förvaltning eller ej. Skulle det yppa sig anledning till verkligt åtal för embetsfel, så veta vi ju alla, och motionären med, att vissa fall af verldslig art skola gå till de allmänna domstolarne. Domkapitlet anmäler då saken för en annan myndighet för åtals utförande, och målet får ha sin gilla gång. Är åter embetsfelet af prest utaf den natur, att det faller under den för icke längesedan stiftade lagen angående embetsbrott af prest, skall domkapitlet döma derom. Men det får jag för min del säga, att jag icke eger kännedom om att något domkapitel rest först till någon prestman och reviderat hos honom och sedan sjelf dömt öfver den revisionen. Biskopen kan visitera och han kan också dervid revidera, hvarefter han insänder protokoll till domkapitlet liksom till ekklesiastikdepartementet, men biskopen dömer icke, allra minst ensam, om han funnit något fel, utan det skall i första hand göras af domkapitlet, der biskopen visserligen är ordförande. Man har ju emellertid besvärsmätt, om man icke är nöjd med domkapitlets utslag, och skulle det i något fall visa sig, att domkapitlet dömt i mål, som icke lyda under domkapitels domvärjo, så undanrödjes naturligtvis en sådan dom, då den underställes vederbörande öfverrätts pröfning.

Jag kan alltså icke finna något skäl att ändra bestående lagstiftning i ty fall, allra minst på grund af motionärens framställning, hvarigenom icke framstälts något förslag i sådant syfte.

Hvad särskildt beträffar klagomålen deröfver, att domkapitlen ega rätt att när som helst inventera, så hemställer jag, huruvida det kan vara nyttigt för församlingarne att borttaga detta bemyndigande. Mig synes det som om denna föreskrift just länder till församlingarnes bästa, och att det är i deras intresse domkapitlen erhållit rätt att när som helst kontrollera, huru presterna skött sig och uppfyllt sina skyldigheter i ena och andra afscendet.

Jag finner således ingen anledning att göra någon förändring härutinnan och hemställer om bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Holmgren i Varnhem: Den ärade lagutskottsledamoten har icke funnit något i min motion, som kunnat föranleda någon som helst Riksdagens åtgärd och icke heller att der funnits något, som kunnat förmå utskottet — hvarken prosten Redelius eller lag-

utskottet i dess helhet — till förslag om någon åtgärd. Jag har dock begärt, »att Riksdagen ville besluta i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af lagbestämmelse, hvarigenom de kyrkliga kommunernas och deras förvaltningsorgans med grunderna för gällande kyrkostämmoförordning öfverensstämmande sjelfständighet gent emot de ecklesiastika myndigheterna erhåller ett tydligt uttryck, och de sistnämndas befogenheter begränsas och preciseras.» Det är således ett klart och tydligt förslag jag framställt till skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t ville framlägga ett sådant förslag till lag, hvarigenom de kyrkliga kommunerna och de ecklesiastika myndigheterna finge sina befogenheter bestämda och fixerade å ömse sidor. Jag kan icke finna något skäl emot att godkänna ett sådant skrivelseförslag, ty nog har Riksdagen oändligt många gånger skrivit om saker, som äro helt minimala i jemförelse med denna viktiga sak, att församlingarnes förvaltningsorganers rättigheter blifva erkända.

Jag har aldrig, lika litet som den föregående talaren, tänkt mig, att lagutskottet skulle vara någon domstol — Gud bevare oss för det — utan jag har tänkt mig, att lagutskottet är ett utskott af Riksdagen — jag menar naturligtvis en delegation af Riksdagen, — som har att pröfva och för Riksdagen framlägga förslag till lagar eller till skrivelser i de ämnen, angående hvilka motioner blifvit väckta. Och jag trotsar någon att kunna jäfva, att icke min motion innebär en så tydlig och klar framställning om hvad frågan gäller, att man icke kan vara tveksam derom, och att här gäller en angelägenhet, som bör vara fullt tydlig för alla, ty herrarne hafva fakta, som omförmålas i motionen och hvilka ligga i öppen dag, då man angående dem kan visa Kongl. Maj:ts domar. Det är också klart, att det är af nöden att man får veta, hvad som är lag, och jag vill erinra den ärade ledamoten från södra Tjust om lagen om straff för embetsbrott af prest och om laga domstol i sådana mål af den 8 mars 1889. I 4 § af denna lag säges det — jag vill inom parentes anmärka och upplysa den ärade ledamoten om att denna lag är stiftad af Konung och Riksdag — allt nog i 4 § heter det: »Prest, som lyser till äktenskap eller förrättar vigsel då laga hinder möter, eller i afseende å honom alligande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande af embetsbevis derom gör sig skyldig till fel eller försummelse, som kan medföra kränkning af allmän eller enskild rätt, eller begår fel eller försummelse i värden och förvaltningen af egendom, som han i kraft af sitt embete har om händer, eller, der han är ledamot af domkapitel, i denna sin egenskap sig förbryter, dömes såsom i allmän strafflag om brott af embetsmän är stadgad.» Och i 13 § heter det vidare, att härom skall domkapitlet *icke* döma. När man nu läser upp denna lag för vederbörande stiftsstyrelser, så svaras: »förtjenar icke minsta afseende». Den ärade talaren från södra Tjust har precis samma uppfattning som stiftsstyrelserna: han säger, att denna lag, som jag nu läste upp, »förtjenar icke minsta afseende». Nu är det emellertid så, att stiftsstyrelserna äro, såsom jag förra riksdagen tillät mig

Angående lagstiftning om de kyrkliga kommunernas ställning till de ecklesiastika myndigheterna.
(Forts).

Angående
lagstiftning
om de kyrk-
liga kommu-
nernas ställ-
ning till de
ecklesiastika
myndighe-
terna.
(Forts.)

yttra, antediluvianska institutioner, som hafva svårt att sätta sig in i den civila lagstiftningen. De vilja icke höra talas om några lagar, som Kongl. Maj:t och Riksdagen stiftat, utan de hafva sin egen lag, och det vore väl underligt, om Riksdagen såsom lagstiftande myndighet kan tillåta, att sådant får fortgå. Det torde väl vara mer än en här i kammaren, som har erfarenhet om huru våra stiftsstyrelser gäcka lagen och hurusom våra domstolar allt ifrån högsta domstolen och hofrätterna till häradsrätterna, pläga säga: »ja, stiftsstyrelserna de göra än si och än så och än annorlunda allt efter som det passar sig» — ja, jag ser på minen hos ett hofrättsråd här bredvid mig, att han i tysthet erkänner detta.

Under nu nämnda förhållanden, mina herrar, vågar jag hoppas, att herrarne, med afseende icke på hvad jag säger, utan på hvad lagen säger, skola biträda min motion; och fasthåller jag mitt yrkande om bifall till motionen i syfte att få en skrivelse till Kongl. Maj:t, om en lagförklaring, som bestämmer befogenheten för såväl församlingarne och deras organer som för stiftsstyrelserna.

Herr Redelius: Det är sant, att nog har motionären begärt en skrifvelse, men, såvidt jag kan finna af hans motion, nämner han icke, om han vill hafva ändring i kyrkostämmoförordningen eller ej. Icke heller om han vill hafva ändring i den nu omnämnda nya strafflagen för prester eller ej. Det är icke något visst lagrum, som han önskar få ändradt, utan, som jag tog mig friheten nyss säga, det är allmänna ordalag han använt i sin motion. Han har nemligen blott sagt, att de kyrkliga eller ecklesiastika myndigheternas befogenhet borde begränsas. Jag vet icke, om motionären menar vice pastorers, kyrkoherdars — om han räknar dem till myndigheterna — eller om han bara menar domkapitlen. Det har han icke sagt. Men för att begränsa frågan i detta afseende vill jag påpeka, att det, som vi alla känna och motionären nog också känner, finnes en bestämmelse, som säger, att man icke får i samma motion sammanblanda flera saker. Såvidt jag kan förstå, har emellertid motionären i sin motion tagit hänsyn till många saker och icke stannat vid en enda. Hade motionären det gjort och stannat vid kyrkostämmoförordningen, må man dock med skäl fråga, om motionären begärt en ändring i denna förordning genom att föreslå, »att Riksdagen ville besluta i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af lagbestämmelse, hvarigenom de kyrkliga kommunernas och deras förvaltningsorgans med grunderna för gällande kyrkostämmoförordning öfverensstämmande sjelfständighet gent emot de ecklesiastika myndigheterna erhåller ett tydligt uttryck, och de sistnämndas befogenhet begränsas och preciseras.»

Hvad återigen beträffar motionärens yttrande derom, att lagutskottet icke är en domstol, vill jag icke yttra mig derom, och kan icke göra mer än nämna, att de flesta ledamöter i detsamma äro lekmän och en eller annan prest, men *de* kunna ju ingenting bestämma.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Holmgren i Varnhem: Med anledning af den siste ärade talarens yttrande vill jag säga, att det kan så mycket mindre finnas anledning för honom att fråga, om jag räknar pastorer och vice pastorer till myndigheter, som han mycket väl vet, liksom jag också vet, att, då jag talat om förvaltningsorganer samt pastorer och vice pastorer, hvilka enligt kyrkostämmoförordningen äro ordförande i dessa organer, jag icke kunnat mena, att pastorerna och vice pastorerna skulle vara myndigheter, ty jag har ställt båda kategorierna emot hvarandra. Det kan aldrig blifva tal om att göra pastorer och vice pastorer till myndigheter, åtminstone har jag aldrig velat göra mig till någon myndighet, utan tvärtom jag vill höra till de små.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten derpå, att om jag begärt en skrifvelse till Kongl. Maj:t, kan det icke enligt mitt förmenande finnas något skäl, hvar ör lagutskottet icke skulle beakta en sådan begäran. Jag kan icke finna, att lagutskottet icke skulle beakta den därför, att jag icke bestämdt begärt ändring af någon uppgifven lagparagraf. Man begär ju ofta tolkning af en lag, och man får begära detta hos högsta domstolen. Men då kan väl också Riksdagen begära att precis och bestämdt få veta, huru en lag verkar åt det ena eller andra hållet. Det vore märkvärdigt, om man icke får begära det, lika så väl som man får begära ett alldeles nytt lagförslag i en viss riktning. Förra året tillät jag mig att begära en lag mot ocker. Icke ändring i någon viss lagparagraf, utan en lag, rent af, mot ocker. Och det af mig begärda skrifvelseförslaget blef också af Riksdagen bifallet. Hvarför skulle Riksdagen icke kunna, hvilket formelt binder skulle finnas för att Riksdagen begär, att en lag, som icke blifvit ändrad sedan år 1862, till sina bestämmelser preciseras, så att man får veta, hvad som menas med desamma? Hvad menas med 39 § i kyrkostämmoförordningen? Hvad menas med förordningens 34 §? Ja, mina herrar, det beror alldeles på, hvilket svar man vill gifva.

Då sockenstämmostitutionen upphörde och den kommunala sjelfstyrelsen infördes, såväl den kyrkliga som den civila kommunens, fruktade man att öfverlemna alltsammans åt kommunen eller åt dess förvaltningsorgan, som nyskapades enligt 1862 års kyrkostämmoförordning. Ja, eftersom konsistorierna förut haft alltsammans om hand och eftersom man ansåg, att all kyrklig egendom var en presterlig affär, med hvilken församlingen icke hade något att göra, behölls också bestämmelser, som naturligtvis stå i uppenbar strid mot den uppfattning, som ovilkorligen måste göra sig gällande på grund af 1862 års kyrkostämmoförordning. Och det är icke så, att kyrklig egendom är en presterlig sak, och det är icke så, att kyrkan är en presterlig affär. Det finnes ingen presterlig kyrka, utan kyrkan är ett församlingens hus, upplåtet till kyrkligt bruk, och presterna hafva icke mer att göra med den än såsom samhällsmedlemmar. Men då den förut stått helt och hållet under presterskapets uppsigt, och de omnämnda paragraferna till följd deraf icke stå i samförstånd med kyrkostämmoförordningens anda och dessutom totalt svära mot lagen om straff för embetsbrott af prest, då detta, som sagdt, är så tydligt, måste det väl anses vara af behovet påkalladt att begära

Angående lagstiftning om de kyrkliga kommunernas ställning till de eklelesiastiska myndigheterna.
(Forts.)

Angående
lagstiftning
om de kyrk-
liga kommu-
nernas ställ-
ning till de
ecklesiastika
myndighe-
terna.

(Forts.)

klarhet om huru dessa paragrafer skola tolkas, eller om de skola bortfalla eller huru de skola redigeras, så att de icke komma i uppenbar strid mot alla lagar och författningar.

Jag fasthåller mitt yrkande.

Herr Bruzelius: Herr vice talman! Den ärade motionären nämnde nyss, att han tyckte sig hos ett hofrättsråd i sin närhet finna ett gillande af sin motion och de argument han anförde. Då jag icke kan se, att någon finnes i hans närhet, som har äran att vara hofrättsråd, mer än jag, måste det således vara mig han åsyftade.

Jag tror icke att kammaren, eller någon enda af kammarens ledamöter skall kunna hysa den uppfattningen, men jag skall dock be att om möjligt få öfvertyga herr kyrkoherden, att om han någon gång fullständigt misstagit sig, så är det nu. Det är blott det jag vill hafva till kammarens protokoll upplyst, att jag icke i något afseende instämmer med herr kyrkoherden.

Öfverläggningen i detta ämne var härmed slutad. I enlighet med de gjorda yrkandena gaf herr vice talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall i stället till den i ämnet afgifna motionen; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utföll med 132 ja och 55 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 5.

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.

Skedde föredragning af lagutskottets utlåtande n:o 44, i anledning af väckt motion om rätt för hvarje svensk medborgare, som fyllt tjuguet år, att utträda ur svenska statskyrkan utan att behöfva upp- gifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå.

Uti berörda, inom denna kammare afgifna motion, n:o 144, hade herr *M. Höjer* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl.

Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbetea och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af förordningen den 31 oktober 1873, angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, att det må lemnas fritt för hvarje svensk medborgare, som fyllt 21 år, att utträda ur den svenska statskyrkan, utan att behöfva uppgifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå.

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

Utskottet hemställde emellertid,

att herr Höjers ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet hade fogats reservation af herrar *Ohlsson* i Vexjö, *Andersson* i Helgesta, *Nilsson* i Skärhus, *Anderson* i Tenhult, *Fetersson* i Fräntorp och *Svensson* i Karlskrona, hvilka ansett, att motionen bort af utskottet tillstyrkas.

Sedan utskottets hemställan bifvit uppläst, yttrade

Herr Höjer: Herr vice talman, mina herrar! När jag första gången genomläste lagutskottets utlåtande, så var min första reflexion den, att det emellanåt tyckes vara en smal sak att skriva lagutskotts-betänkanden. Man skriver utaf ordagrant hela motionärens motion ifrån början till slut, så låter man derefter följa en gammal motivering, maskäten i följd af återkan af tidens tand, och sedan tillfogar man till slut en så kallad kläm, hvilken kan stå, men icke med nödvändighet behöfver stå i logiskt samband med den föregående motiveringen.

Min andra reflexion var, att den gamla motivering, som lagutskottet nu kommit med i förevarande fråga, icke, enligt mitt ringa förmenande, mycket legat till sig under det år som gått. Jag undrar ej så mycket derpå, emedan den faktiska erfarenheten i denna sak undan för undan tjenat till att underminera hela den logiska grund, hvarpå lagutskottets bevisningsbyggnad är uppförd.

Såsom den förnämsta satsen uti lagutskottets motivering torde väl i år likasom i fjor få anses det enligt mitt förmenande något djerfva påståendet, att samvetstvång icke på något vis kan anses förefinnas i vårt kära fädernesland, och det på den grund, att statskyrkan icke af sina medlemmar fordrar vare sig i ord eller gerning en öppen anslutning till hennes lära. Det synes mig, som om hela detta resonnement skulle vittna om en mycket ytlig uppfattning såväl om samvetets egen natur som om samvetets oförytterliga rättigheter. och jag tror, att den dagliga erfarenheten år efter år mer och mer vederlägger detta lagutskottets något djerfva påstående. Jag behöfver icke erinra eder, mina herrar, om att vi, låt vara icke ofta, men någon gång, kunna påträffa mycket allvarsamma och hederliga människor, som till exempel anse det såsom det hårdaste samvetstvång att tvingas såsom hufvudpersoner, såsom kontrahenter, vara med om en kyrklig vigsel. Och det har händt, såsom herrarne veta, att sådana personer, då de å andra sidan ej på grund af gällande lag

Angående
rätt till
uttråde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

kunnat komma ut ur statskyrkan på ärligt sätt och å den andra icke haft tillgång till civiläktenskap, för att undgå kyrklig vigsel lefvat i sådant förbällande, som civilrättsligt kallas konkubinat. Jag behöfver ännu mindre påminna herrarne om sådant, som förekommer hvarje dag, att allvarliga personer finnas, som på grund af gällande dissenterlag *nödgas* vara kvar i den statskyrka, hvars lära och ordning de ej på något vilkor kunna godkänna. Det är dessa personer, jag känner många sådana, flera höra till mina närmaste vänner, det är dessa, som, om man ser rätt på saken, af statskyrkans lagstiftning danas till att blifva statskyrkans allra bittraste fiender. Det är icke sådana personer, som, efter hvad lagutskottet synes tänka, skola blifva tacksamma objekt för statskyrkans s. k. missionerande verksamhet.

Nu kan lagutskottet i år såsom i fjor förneka, att detta är samvetstvång, och påstå, att det endast är en missuppfattning. Ja, med all respekt för det höglofliga lagutskottet och dess auktoritet, så tillåter jag mig underkänna lagutskottets fulla kompetens att definiera samvetstvång. Jag anser, att det är de personer, hvilka sjelfva varit underkastade samvetstvång, som hafva rätt att närmare definiera och beskrifva hvad med samvetstvång bör förstås.

Vidare, om jag öfvergår till den enligt mitt förmenande andra hufvudpunkten i lagutskottets motivering, så skulle den väl ligga i det i mera än ett hänseende högst egendomliga påståendet, att om »statens uppgift såsom statskyrka är bestämd af den grundsatsen, att staten *skall* sörja för sina medlemmars religiösa omvårdnad, så måste väl i denna tanke ligga, att denna omvårdnad skall sträcka sig till *alla* dess medlemmar, och att staten icke kan eftersätta sin pligt och rätt härutinnan mot några af sina medlemmar, utan att garanti föreligger att sådan religionsvård, som kan af staten pröfvas tillfredsställande, annorledes står dem till buds och kommer dem till del.»

Huru mycket jag än tänkt på detta, har jag ej kunnat finna annat än att höglofliga lagutskottet här gjort sig skyldigt till sammanblandning af helt olika saker. Enligt min uppfattning består staten af en hel mängd religiösa samfund, af hvilka statskyrkan är *ett*, det uti alla afseenden största och förnämsta, det enda privilegierade och rikt doterade, en statsinstitution, och såsom sådan statens lagstiftning underkastad. Men det är den likheten emellan *detta* religiösa samfund och andra sådana, att det i likhet med de öfriga har skyldighet att tillgodose alla sina medlemmars religiösa omvårdnad. *Staten* är, såvidt jag förstår, något annat, har en helt annan uppgift. Staten har att realisera rätten, och den kristna statens uppgift är att på rätten tillämpa kristliga principer samt sålunda i det fall, hvarom här är fråga, att oafkortad tillämpa *frihetens* princip såsom varande den enda, hvilken står i öfverensstämmelse med kristendomen, sådan den af sin höge stiftare förkunnades.

För öfrigt vill jag fästa herrarnes uppmärksamhet derpå, att den af lagutskottet ombuldade grundsats, som staten skulle hafva uppställt, att ingen skulle få gå ut ur statskyrkan utan att verkligen gå in i ett annat kristligt samfund, i sjelfva verket är, om vi se praktiskt på saken, enligt nuvarande dissenterlag kastad öfver bord, då staten icke tilltrott sig förmåga att kontrollera, att de personer

som gå ut ur statskyrkan, verkligen gå in i det andra kristliga samfund, till hvilket de förklarar sig vilja öfvergå.

För att ej för mycket upptaga kammarens dyrbara tid, skall jag i öfrigt yttra endast ett par ord om den af lagutskottet så mycket omtalade »statskyrkans religiösa omvårdnad». Det är tydligen lagutskottets käpphäst.

Jag tror för min del, att lagutskottet öfverskattat denna religiösa omvårdnad, ehuru jag visserligen icke vill förneka, att den finnes. Jag talar härvid af egen erfarenhet. Jag fattig syndig människa har bott här i Stockholm i trettio tre år, och så vidt jag vet, har jag ej ett ögonblick varit föremål för »statskyrkans religiösa omvårdnad». Att jag ej är hedning, sådan jag nu är, är sannerligen ej statskyrkans förtjenst. Jag har sökt tillfredsställa mitt ganska lifliga religiösa intresse genom studier, och mitt religiösa behof har jag sökt tillgodose, icke i statskyrkan utan i en af de frikyrkligas andaktslokaler, der jag också haft lyckan att sammanträffa med lagutskottets högt aktade vice ordförande.

Jag skall ej tillåta mig att säga något mera, utan jag skall endast, på grund af hvad jag anført såsom motivering för min motion och det myckna, som af religionsfrihetens vänner i denna kammare förut sagts i denna sak och som jag skulle vilja till alla delar göra till mitt eget, yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Husberg: Herr vice talman, mina herrar! Herr Höjers åskådning och min skilja sig ganska bestämdt i de två punkter, som han här framhållit. Den ena frågan är: hvad är verkligt samvetstväng? Deri skilja sig våra meningar. Den andra frågan är: hvilken är statskyrkans uppgift? Deri skilja de sig också. Den skiljaktighet, som iörefinnes härutinnan, den motiverar det olika slut, hvartill vi kommit.

Herr Höjer sade, att den omständigheten, att statskyrkan icke tillåter hvilken som vill att fritt utgå ur statskyrkan, skulle kunna innebära samvetstväng för den som icke gillar statskyrkans lära och följaktligen vill derur utgå. Ja, hvilken är statskyrkans ställning till sina medlemmar? Fordrar statskyrkan såsom statskyrka, att dess medlemmar skola i tro och bekännelse ansluta sig till statskyrkans lära? Är det så, att statskyrkan fordrar det, föreligger ovilkorligen samvetstväng, och med samvetstfrihetens rätt skulle ett sådant tvång undanrödjas. Jag svarar bestämdt: statskyrkan fordrar ej och kan ej fordra af sina medlemmar en öfverensstämmelse med statskyrkans tro och lära, och detta just därför att den är statskyrka. Enskilda religiösa samfund kunna uppställa den fordran, att hvar och en medlem af dem skall erkänna föreningens lära, men statskyrkan, såvidt den fyller sin rätta uppgift, och dertill kommer jag sedan, kan ej göra det, utan den måste upptaga inom sig äfven sådana, hvilka den vet icke hysa samma uppfattning som statskyrkan. Statskyrkan fordrar naturligtvis alltid, att den skall bestå af en kärna af sådana, som äro i öfverensstämmelse med statskyrkans lära, men tänker sig äfven att den inom sig innesluter andra medborgare, bland hvilka

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)*

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.

(Forts.)

den vill missionera. Om statskyrkans ställning är sådan till sina medlemmar, om den icke fordrar öfverensstämmelse i tro och bekännelse, så föreligger ej verkligt samvetstvång, ty den fordrar ej, att dess medlemmar skola i tro och bekännelse eller i yttre handlingar ansluta sig till kyrkans lära.

Nu nämnde herr Höjer såsom exempel på handlingar, som skulle innebära ett sådant samvetstvång, det förhållandet, att statskyrkans medlemmar äro skyldiga att underkasta sig kyrklig vigsel. Jag tror ej, att någon, derigenom att han underkastar sig kyrklig vigsel, skall kunna sägas hafva anslutit sig till kyrkans lära. Derom kan man ju emellertid tvista. Men om i nämnda fall verkligen ett samvetstvång föreligger, nå, då är saken klar, ty med samvetsfrihetens ovilkorliga rätt bör då kyrklig vigsel icke fasthållas såsom tvång, och för dem, som känna till senaste kyrkomötets förhandlingar, torde det icke vara obekant, att jag för min del stälde mig bland dem, som ansågo en utvidgning af rätten till borgerligt äktenskap böra ega rum.

Enligt min åsigt föreligger således icke här något verkligt samvetstvång, men icke bestrider eller förnekar jag hvad herr Höjer sedan sade. Han förklarade, att det vore många djupare naturer, som *kände* det såsom samvetstvång att hallstämplas som medlemmar af statskyrkan, ehuru de i sitt sinne icke känna sig stå i öfverensstämmelse med statskyrkans lära. Ja, det är rätt, det kan för dem framträda såsom en samvetssak, men är det möjligt, att lagstiftningen skall taga hänsyn till hvarje fall, då någon *anser* sig vara utsatt för samvetstvång, men staten måste säga, att det icke föreligger något *verkligt* samvetstvång, utan att den enskilde blott har den uppfattningen? På det sättet skulle ju en embetsman, som är satt att tillämpa lagar och författningar, kunna i fråga om en lag, hvars innehåll han funne strida mot rättfärdighetens grundsatser, säga, att han vore utsatt för samvetstvång, och underlåta att tillämpa den eller fordra att blifva befriad från skyldighet att tillämpa den lagen. Och om någon känner det såsom samvetstvång att bära vapen, så skulle på samma sätt staten icke kunna tvinga honom dertill. Mina herrar, detta är samvetsbetänkligheter, som jag icke kan erkänna såsom verkligt samvetstvång, om det ock för den enskilde kan *kännas* såsom samvetstvång, fastän det är något annat.

Nå, skall staten då icke alls taga hänsyn till dessa människor, som känna ett sådant samvetstvång, ehuru staten icke kan erkänna det såsom sådant? Herrarne tro kanske, att jag säger, att staten *icke* skall taga hänsyn till deras ställning? Nej, det vill jag icke säga, och detta därför, att de samvetsbetänkligheter, som de hysa, låt vara att de bero på missförstånd, dock äro uttryck af en rättskänsla, som kräfver respekt, men icke den ovilkorliga helgd och respekt, som krafvet på verklig samvetsfrihet fordrar, utan endast i den mån något statens intresse icke åsidosättes genom att gifva dem den frihet de begära. Då kommer man till den frågan: skulle något viktigt statsintresse åsidosättas genom att gifva dessa människor rätt att utträda ur statskyrkan? Ja, det beror helt och hållet på, hvilken vikt och betydelse man tillägger statskyrkoinstitutionen. Det beror derpå af det skäl, att, om man medger dem en obetingad fri-

het att utträda ur statskyrkan, så är detta principiellt taget fullkomligt liktydigt med statskyrkans upphäfvande. Och nu kommer jag till den punkt, der herr Höjer och jag skiljas, nemligen beträffande frågan hvad som skall menas med statskyrka. Herr Höjer sade, att statskyrkan är en institution i staten liksom hvarje annat religiöst samfund der, och man finge icke identifiera staten och statskyrkan. Det är alldeles riktigt, och det har lagutskottet också i sitt senaste utlåtande erkänt. Men står, såsom herr Höjer påstod, statskyrkan i paritet med hvarje annat religiöst samfund inom staten? Han menade, att enda skilnaden var, att detta samfund, statskyrkan, hade staten speciellt tagit under sina vingars skugga och försett det med donationer, löneförmåner och ett regleradt presterskap m. m., men det vore och blefve dock ingenting annat än ett samfund inom staten med enahanda eller likartad uppgift som andra religiösa samfund inom staten. Min uppfattning är en annan. Statskyrkan är ett samfund inom staten, som staten uppehåller, men i den mening att statskyrkan skall omfatta alla, som icke tillhöra vissa andra religiösa samfund. Det är den betydelse, i hvilken jag tager statskyrkan. Är denna betydelse otidsenlig, låtom oss då upphäva statskyrkan och göra den till en, jag skulle vilja säga, »så kallad statskyrka», därför att staten privilegierar den på något sätt, men i afseende på hvilken man uppoffrat den tanken, att kyrkan skall omfatta alla, som icke omfattas af andra samfund. Jag vet icke om denna åskådning är den rätta, min uppfattning är denna, och den öfverensstämmer åtminstone med den lagstiftning, som nu finnes. Nu kan man ju lemna den ståndpunkten, om man så vill, principiellt negera statskyrkans berättigande och på detta medelbara sätt upphäva densamma, ty det innebär, som sagdt, ett upphäfvande af statskyrkan i dess nuvarande begrepp att låta hvem som helst fritt utgå derur. Då blir nemligen statskyrkan ett sådant samfund, som herr Höjer talade om, men icke en kyrka i den bemärkelse, som vi ha den nu. Men det kan man ju säga: »gif dem den frihet de begära, låt hvem som helst gå ut ur kyrkan, och hon skall icke forska efter huru han och hans barn hafva det i religiöst hänseende.» Ja, en sådan ståndpunkt kan man ju intaga, men hvad blir konsekvensen häraf? På en till mogen ålder kommen person är det tydligt att statskyrkan icke kan inverka så mycket, men hur går det med barnen. Jo, det blir en gifven konsekvens, att alla ur statskyrkan utträdde personers barn icke heller komma att omhändertagas af henne. På detta sätt skulle det inom staten komma att växa upp en hel mängd personer, om hvilkas religiösa förhållanden särskildt i barnåren staten icke vore berättigad att taga någon befattning. Herr Höjer sade, att han icke haft statskyrkan att tacka för något af sitt religiösa lif. Jag vet icke; kanske dock något forskrifver sig ifrån barndomen, då herr Höjer i skolan mottog statskyrkans undervisning.

Hvarför jag håller på statskyrkan, beror dels på de omständigheter jag här utvecklat, och dels därför att jag tror och hoppas, att statskyrkan och dess funktionärer skola komma till en rätt uppfattning af att kyrkans syfte och idé kräfva ett allt mer genomfördt samarbete ifrån deras sida gent emot de friare rörelser som uppstått.

Angående rätt till utträde ur svenska statskyrkan.
(Forts.)

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

Herr Höjer trodde, att detta lagutskottsbetänkande var skrivet af någon ultrahierarkisk penna. Jag har skrivit det, men jag vågar betrida, att något ultrahierarkiskt åskådningssätt legat till grund därför. Jag håller på statskyrkan i den mening jag tagit den, i förhoppning om att statskyrkan skall hafva lifskraft nog att utveckla sig i en friare och mera tillmötesgående riktning. Detta kanske förklarar, hvarför jag i religiöst afseende är ganska liberal. Jag gläder mig att höra de religiösa sanningarne, hvar de förkunnas, och jag anser, att mycket tillmötesgående bör visas de friare religiösa rörelserna, därför att de i grund och botten arbeta för ett och samma mål som statskyrkan, och att endast tillfälliga skiljaktigheter förefinnas. Derfor hafva vi träffats, der vi träffades, herr Höjer och jag, men här träffas vi icke.

Jag yrkar bifall till lagutskottets betänkande.

Herr Byström: Herr vice talman! Den ärade talare, som nyss hade ordet, förklarade, att detta utskottsbetänkande icke var dikteradt af något specielt hierarkiskt sinne. Detta har jag ock tyckt mig märka af utskottsutlåtandets innehåll, och jag såg därför särskildt efter, hvilka som antecknat, att de icke hafva deltagit i utskottets sammanträden, när detta ärende behandlades der. Jag fann då, att den ende af statskyrkans prester, som sitter i utskottet, icke deltagit i detta ärendes behandling.

Då det i betänkandet säges, att statskyrkan helt naturligt måste inom sig hafva en kärna, ett de troendes samfund, så tänkte jag att detta skulle vara den förnämsta delen af statskyrkan. Men litet längre ner heter det vidare, att kyrkan äfven har andra medlemmar, således icke blott de troendes samfund utan också andra, till och med sådana, som icke äro kyrkan tillgifna och således knappast borde räknas till dem, som äro kyrkligt intresserade. Om vi nu tänka särskildt på sådana medlemmar, som äro fritänkare, drinkare, svärjare och dylikt, så skulle man ju antaga, att dessa icke borde vara synnerligen omtyckta af kyrkan, men nu säger utskottet uti sitt betänkande, att alla sådana skola anses vara kyrkans rätta medlemmar. Jag kan icke tro, att en verkligt statskyrkligt intresserad person kunnat uttala sig på det sättet.

Så heter det vidare i utskottets betänkande, att de åsigter, som vilja göra gällande rättighet för hvem som helst att utträda ur statskyrkan och att personer, som vägras utträde ur kyrkan, kunna känna samvetstväng, grunda sig på en missuppfattning. Jag undrar dock, om icke i detta fall med lika rätt skulle kunna sägas, att utskottet gjort sig skyldigt till en missuppfattning. Jag vill stödja denna förmodan med åberopande af bland annat ett yttrande, som för icke långesedan földes af en biskop å ett kyrkomöte här; han säger nemligen: »det innebär en kränkning af samvets- och trosfriheten att vilja med våld inom kyrkan qvarhålla personer, hvilka i verkligheten brutit med hennes lära.»

Så har man vidare sagt här i utskottets betänkande, att de personer, som hafva en fullständig hednisk åskådning, icke böra tillåtas att få utträda ur statskyrkan.

Om statskyrkan skulle vara hvad man menar med en församling enligt den urkund, som egentligen skall vara den gällande regeln för religiöst och kristligt sinnadt folk, så borde man väl komma till en alldeles motsatt slutsats, eller att de, som ha en sådan åskådning, att den kan kallas fullständigt hednisk, långt ifrån att vägras tillåtelse att utgå ur kyrkan, om de vilja det, tvärtom borde uteslutas ur densamma. Att detta är en mening, som icke blott ifrån de mera frisinnade gjorts gällande, vill jag styrka med följande uttalande, som en prost här vid riksdagen på sin tid hade. Han yttrade nemligen: »Mig synes för vår egen kyrka önskvärdt, att de, som icke trifvas inom dess sköte, som ej sällan anfalla henne med de gräsligaste beskyllningar, blefve från henne öppet afskilde.» Så antydes i slutet af utskottets betänkande, hvilket jag icke närmare vill, huru inbjudande det än kunde vara, sysselsätta mig med utom i de punkter jag berört, att man icke kan fordra utaf kyrkan, att hon skall göra medgifvanden i den rigtning, som här blifvit ifrågasatt. Jag undrar dock, om denna princip är rättvis, och om man icke med skäl skulle kunna fordra at kyrkan, att hon gjorde detta eftergifvande. Jag önskar, att lagstiftning må vara så äfven inom det statskyrkliga området, att individen kan vara sann och får vara det, om han så vill, icke blott när han erkänner den objektiva sanningen, utan äfven när han betvivlar den eller uppfattar den på annat sätt än flertalet. Slutligen har det här framhållits, att det utgör en af grunderna för statskyrkosystemet att icke medgifva en dylik rätt till utträde ur kyrkan. Att tillåta utträde är farligt för statskyrkans bestånd. Ja, på samma sätt svaras det också, om man kommer med en så rättvis fordran, som att de, hvilka utträdt ur kyrkan och bildat egna församlingar, skola befrias ifrån skatt till statskyrkan och endast behöfva betala hvad deras religiösa samfund för sitt bestånd kräfva. — Och dock har den föregående ärade talaren ansett dessa samfund vara af den betydelse, att han nästan ville ställa dem vid sidan af sjelfva statskyrkan i fråga om fostrande arbete, och jag tackar för detta vackra medgifvande eller erkännande. Ja, skulle man genomföra en så rättvis reform som att befria dissenters från skatt till statskyrkan, då ramlar hon, säger man. Så är det ock här. Om man bifaller den, såsom jag tycker, enkla och rättvisa fordran att de skola få utträda ur statskyrkan, som icke gilla hennes lära, så säger man: det vore att störta statskyrkan. Gent emot detta vill jag för det första säga, att jag icke precis tror, att detta vore att störta statskyrkan. Ty då det går i andra länder, t. ex. flertalet af staterna i det stora tyska kejsarriket, att behålla statskyrkan, ehuru man tillåter hvilken som helst att utträda utan att uppgiiva det samfund, till hvilket han vill öfvergå, så bör det väl kunna gå för sig äfven i Sverige. Och slutligen vill jag säga, att om kyrkan icke skulle kunna stå, då man handlar såsom rättvist och tillbörligt är, så lät henne då ramla. Herr vice talman! Jag yrkar bifall till motionen.

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)*

Herr *Hammarström* instämde häruti.

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

Herr Höjer: Herr vice talman! Endast ett par ord! Jag tycks i en punkt hafva blifvit något missförstådd af lagutskottets ärade vice ordförande. Jag har aldrig förnekadt — åtminstone har det icke varit min mening — att jag *någon gång* varit föremål för statskyrkans omvårdnad. Jag talade endast om de 33 år, som jag tillbragt i Sveriges hufvudstad.

För öfrigt har det aldrig varit min mening att säga någonting förklenande i detta stycke om statskyrkan. Denna kan på de flesta ställen i vårt land omöjligen fylla sin uppgift att på tillbörligt sätt göra alla sina medlemmar till föremål för sin religiösa omvårdnad. Huru omöjligt det är, särskildt här i Stockholm, framgår bäst deraf, att i den församling jag tillhör det finnes endast 4 präster på nära 40,000 församlingsmedlemmar. Der är det naturligtvis absolut omöjligt att tala om någon religiös omvårdnad för alla församlingens medlemmar i den mening man vanligen använder detta ord.

För öfrigt vill jag säga, att om jag hade den uppfattning af statskyrkan, som lagutskottets ärade vice ordförande synes hafva, så skulle jag för min del vara mycket missmodig, och med skäl missmodig om statskyrkans framtid, precis lika missmodig som om man släppte hedningarne lösa, såsom jag i min motion föreslagit. Ty jag tillåter mig att än en gång fästa herr Husbergs och öfriga kammarledamöters uppmärksamhet derpå, att redan med den ordalydelse, som dissenterlagen nu har, statskyrkans medlemmar kunna lemna henne, om de icke äro allt för samvetsömma. De behöfva endast uppgifva, att de skola gå in i det eller det kristna trossamfundet, utan att likväl gå in der, ja, utan att ens någonsin hafva haft en tanke på att göra det. Men hvad i all rimlighets namn kan statskyrkan vinna härpå? Mig synes, som skulle den snarare förlora på det, förlora mera till och med än om den lilla obetydliga ändring i dissenterlagen, jag föreslagit, bleive antagen. Ty hvad gäller saken? Det låter nästan på motståndarne till min motion, som om det skulle gälla hela Sveriges befolkning. Men den gäller endast detta lilla fåtal af samvetsgranna människor, som icke vilja gå ut ur kyrkan bakvägen, utan endast ödmjukt anhålla att få gå ut genom hufvudentrén.

Häruti instämde herr *Wavrinsky*.

Herr Hazén: Så vidt jag kan fatta, är denna motion icke egentligen riktad mot statskyrkan, utan fastmer mot *kristendomen* och dess historiska magtställning inom det svenska folket. Motionen har sin upprinnelse uti de tankar, som ligga bakom ordet religionsfrihet. Detta ord betyder väl egentligen frihet att utöfva kristen religion. I den meningen och för det syftmålet hafva våra fäder kämpat under religionsfrihetens fana, och vill man se noga till, så tror jag, att vi i nu gällande lagstiftning verkligen hafva så pass fria lagbestämmelser, att hvarje i sann mening samvetsöm person har full frihet för denna sin samvetsömhets. Jag tror alltså, att det från kristendomens sida icke förefinnes något skäl till en förändring i den riktning, som af motionären ifrågasatts.

Men man kan äfven fatta religionsfrihet i en annan mening, nemligen såsom frihet från kristen religion, och enligt min uppfattning är denna frihet det skadligaste och det farligaste af allt för vår barnuppfostran, för vår kultur och för hela vårt folk. Det har för detta slag af religionsfrihet gjorts eftergifter på skilda områden, både teoretiska och praktiska, och kanske allt för många, och jag tror, att om man fattar sakens allvar, så besinnar man sig noga, innan man går ännu ett steg längre uti ett sådant erkännande, uti en sådan officiell uppmantran åt de kristendomsfiendtliga tendenserna.

Det må vara sant, att mycket finnes, hvarmed det är klenst bestådt både inom statskyrkan och inom öfriga kristna religionssamfundsbildningar i vårt land. Här finnas många, som äro indifferentare mot kristendomen, många, som under en viss period kunna intaga en fiendtlig ställning mot kristendomen, och äfven en och annan, som begagnar sig af den förut omnämnda bakvägen, att man anmäler sig för utträde till ett visst kristligt trossamfund, men aldrig förverkligar sin förklaring, att man ämnar inträda deri, utan begagnar detta medel endast för att komma ut ur statskyrkan och i öfrigt ställa sig utanför kristendomen. Det är sant, att så är, men jag tror, att hvarken detta eller någon annan af de förut omnämnda svårigheterna kan afhjelpas genom att följa den anvisning, som motionären lemnat. Fastmera torde det vara välbetänkt, att alla goda och verkliga samvetsömma personer sammansluta sig till att omhulda och bära upp det bästa, som menskligheten ändå fått och har, och som jag icke tvekar att nämna vid namn, nemligen *kristendomen*, för att detta goda verkligen måtte komma mer och mer till sin rätt både för våra barns uppfostran och för den enskilda själavården, dervid omorganiserande de församlingar som vuxit så starkt i antal och storlek, att någon verklig själavård der ej kan utöfvas, såsom herr Höjer antydde, att förhållandet är i Stockholm. Detta tror jag vara mera välbetänkt än att steg för steg kapitulera tillbaka mot det tillstånd som mål, då i vårt svenska folk kristendom och hedendom stodo som officiella magter, kämpande mot hvarandra.

Jag tillåter mig äfven påpeka, att den *ålder*, hvarvid utträde ur svenska kyrkan — eller, om man ser på hvad frågan egentligen innebär, utträde från kristendomen sjelf — skulle få ega rum, enligt min uppfattning icke är lämplig. Under åtskilliga år ansåg man 18 års ålder vara den, då man var mogen att besluta om utträde; nu har man retirerat till 21 år, och kanske skulle det vara lämpligt att låta utvecklingen gå ännu längre i samma riktning, ty det är väl alldeles icke samma tankar hos en 21-årig yngling som hos en mer framskriden man. Många af den 21-åriges tankar och drömmar smälta ändå bort i lifvets verkligheter. Äfven den, som vid 21 års ålder varit en ganska skarp förfäktare af kristendomen, kan senare ändra åsigt och tvärtom. Jag vill i detta sammanhang erinra om en bekant skriftställare, som nyligen firade sin femtioårsdag. Han blef då helsad af sina forna meningsfränder med tack för den insats, som han på åttioalet hade gjort för deras lifsåskådning, medan han ännu var en ung man. Han fick på sin födelsedag 204 telegram, och han svarade derpå med följande ord: »Om åtskilligt af hvad vi planterat,

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.*
(Forts.)

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

vuxit krokigt, så kan det rätas; om vi misstagit oss i somt, kan det rättas, ty lifvet är långt. Det märker nu först 50-åringen.»

Detta var ett allvarsord och så vidt jag kan fatta ett af de san-
naste, som kommit från det hållet, och jag tvekar ej att påstå, att
om man justerar sina protokoll på samvetsömhetens väg, skall man
komma lika långt och kanske ännu längre.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr K. G. Karlsson i Göteborg: Herr vice talman, mina
herrar! Då jag förra året frambar en motion i denna fråga, så skall
jag be att äfven nu få yttra några ord, och detta så mycket mer, som
utskottets motivering är densamma i år som i fjol.

Såsom årcts motionär framhållit, utgår utskottet från två olika
synpunkter, på hvilka det baserar sitt afslagsyrkande, nemligen dels
att intet samvetstväng föreligger, och dels den principiella synpunkten.

Här har nu af motionären framhållits, hurusom man väl kan säga,
att samvetstväng föreligger. Lagutskottets vice ordförande har också
medgifvit, att om man tager uttrycket samvetstväng i finare bety-
delse, d. v. s. att om man med samvetstväng menar, att individer
känna sig tvingade till handlingar, som de i sitt innersta ogilla, så
föreligger här samvetstväng genom de bestämmelser, som hindra en
person att utgå ur statskyrkan. Nu veta vi ju alla, att vi här röra
oss på ett område, der de subjektiva och personliga känslorna hafva
ett synnerligen stort spelrum, och att man därför måste taga hänsyn
just till de personer, som känna detta som ett samvetstväng.

Utskottet söker bevisa, att intet samvetstväng utöfvas, genom
framhållandet af den omständigheten, att »samvetsömma personer,
som i viktiga punkter afvika från kyrkans lära och ordning och
hvilka äro berättigade att vinna utträde ur statskyrkan, ändock
qvarstanna inom henne». Jag hemställer, huruvida detta är ett rim-
ligt resonnement, att därför att en del personer äro så lagda, att de
finna sig kunna qvarstå i kyrkan utan att känna något samvetstväng,
oaktadt de skilja sig i viktiga punkter från kyrkans lära, man der-
med skulle kunna, såsom utskottet menar, anse bevisadt, att sam-
vetstväng icke utöfvas mot andra. Detta är ett resonnement, som
man på det högsta måste förvåna sig öfver.

För öfrigt vill jag begagna tillfället att säga, att om vårt prester-
skap, om de, som hafva magten inom kyrkan, hade denna humana
uppfattning, som lagutskottets ärade vice ordförande här ådagalagt,
så skulle, mina herrar, dylika motioner som denna icke hafva här
ifrågakommit. Jag är alldeles öfvertygad om att i så fall skulle
ett ofantligt stort flertal af dem, som nu önska utträda ur statskyrkan,
vara glada att få qvarstanna inom densamma. Men jag gissar —
eller rättare sagdt, jag gissar icke, utan jag *vet* — att lagutskottets
vice ordförande, lika väl som hvarje annan och kanske bättre än de
fleste, känner till de strömningar, som göra sig gällande inom kyrkan,
och den anda, som råder inom densamma, och den går sannerligen
icke i den rigtning, som från stolen der nere nyss uttalades. Vi
hafva derpå haft ett exempel, ett bevis, i det mycket varmhjertade
anförande, som nu nyss hördes från smålandsbänken, ett införande

som, jag är alldeles öfvertygad derom, lagutskottets ärade vice ordförande ingalunda gillar — jag menar den tankegång, som genomgick detta anförande. Denne talare, som jag nu sist åsyftat, yttrade ungefär som så, att hvar och en, som är samvettsgrann, har tillräcklig frihet inom kyrkan. Men, mine herrar, det är just detta, som är det betänkliga, eller, att den, som har en viss åsigt, sätter sig till domare öfver den andres samvete och öfver hans samvettsfrihet. Jag vågar, herr Hazén till trots, påstå, att en mängd af dessa, som fordra och begära utträde ur statskyrkan, äro fullkomligt lika samvettsgranna som statskyrkans ifrigaste försvarare. Denne talare yttrade vidare, att det vore för många icke fråga om religionsfrihet, utan om frihet från kristen religion. Ja, mine herrar, jag vill härvidlag påminna om att begreppen om hvad som menas med kristen religion äro mycket skiftande och sväfvande. Jag erinrade i den motion, som jag förra året väckte, att vi ville i Göteborg för ett tiotal år sedan bilda en församling under namn af unitariska församlingen, de förnuftsroendes samfund, en församling, som bestod af ett hundratal personer, dels i, dels utom Göteborg. För erhållande af rättighet att bilda en laglig församling måste vi ingå med en anhållan att få utträda ur statskyrkan och tillika hos Kongl. Maj:t anhålla att få vår församling erkänd. Utträde ur statskyrkan begärdes af ett tjugotal personer, och deras ansökan om rätt att bilda den nämnda församlingen inskickades till Kongl. Maj:t. Kongl. Maj:t remitterade ansökningsen till Göteborgs domkapitel; domkapitlet resolverade, att trosbekännelsen icke var kristen. Jag vill nu påminna derom, att unitariska församlingar anses för kristna både i Tyskland, England och Amerika; men Göteborgs domkapitel resolverade, som sagdt, att sådana församlingar icke vore kristna, och regeringens svar blef följaktligen ett afslag. Jag vill då fråga herrarne, om detta icke är ett samvetstväng.

Om vi nu öfvergå till den principiella ståndpunkt, som lagutskottet i denna fråga intagit, så erkänner jag, att detta skäl kunde låta höra sig, derest icke redan från denna principiella ståndpunkt hade på grund af nödvändighetens trängande kraf den måst göras så många undantag, att den fordran, som motionen framställer, endast är eu fordran på likställighet mellan landets medborgare. Om jag t. ex. genom min utveckling, genom min uppfostran, genom den beröring, hvori jag kommer med personer, får en uppfattning, som binder mig till att omfatta baptistiska åsigheter, eller om jag derigenom får metodistiska idéer, ja, då har jag rätt att utträda ur statskyrkan. Men om min uppfostran och mina studier föra mig vidare — såsom jag vill kalla det — så att jag omfattar unitariska åsigheter, eller om jag går ännu längre till venster, så säger statskyrkan: »Nej, du får icke träda ut, du måste stanna kvar». Det är ju eget, att ju mer man afviker från kyrkan, dess värre har man att komma ut ur henne.

Mine herrar! Jag tror, att hvad som ytterst motiverar utskottets utlåtande, hvad som ytterst motiverar deras ståndpunkt, som motsätta sig ifrågavarande reform, det är säkerligen hvarken det samvetstväng, som utöfvas, eller några principiella betänkligheter, utan det är enligt

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)*

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.*
(Forts.)

min bestämda tro det, att man fruktar, det ett bifall till en motion sådan som denna skulle orsaka statskyrkan stor skada. För min personliga del säger jag nu såsom jag gjorde förra året, att jag tror, det statskyrkan säkerligen har ett så starkt grepp på det alldeles öfvervägande antalet af vårt lands befolkning, att fruktan i detta afseende är temligen obefogad. Och jag vill tillägga, att det förefaller mig, som om denna fruktan hos dem, som hysa densamma, utgör på samma gång ett misstroendevotum mot så väl statskyrkoinstitutionen som väktarne på Zions murar. Ty de, som tro att ett bifall till motionen skulle medföra för statskyrkan en så förfärlig verkan, dessa anse således icke, att det är den inre sanningen, som uppbär statskyrkoinstitutionen, icke heller presternas förmåga att göra denna inre sanning lefvande, utan att det är sjelfva tvånget, som stöder kyrkan. Detta anser jag vara en förnedrande tanke för en religiös institution. Emellertid är det dock en glädje att kunna konstatera, att icke alla kyrkans vänner tro lika lågt om henne; vi veta, att män, sådana som en Rudin, en Grafström, en Norrby, en Fehr, tänkt högt om henne. De hafva sagt: lät frihetens vind blåsa in och verka renande; de hafva trott på den evangeliskt lutherska kyrkan, de hafva icke misstrött henne.

Herr talman! Ur rättvisans och likställighetens synpunkt, ur den religiösa frihetens synpunkt och slutligen ur synpunkten af evangeliskt-lutherska kyrkans egen sanna fördel ber jag att få yrka bifall till motionen och afslag på utskottets utlåtande.

Med herr Karlsson förenade sig herr *Nydahl*.

Herr Holmgren i Varnhem: Herr talman, mine herrar! I en fråga af så stor räckvidd och betydelse som den nu föreliggande, en fråga af det djupaste allvar, anhåller jag vördsamt, att få säga några ord. Jag föranledes dertill af det utomordentligt tilltalande anförande i sak, som lagutskottets ärade vice ordförande nyss erjudit oss. Det var, sade herr landshöfding Husberg, tvenne punkter, i hvilka han och motionären skilde sig åt. Den ena rörde sig om hvad som menas med samvetstvång, och den andra gälde frågan: hvilken är statskyrkans uppgift? Herr landshöfding Husberg förmenade, att statskyrkan icke kan fordra och ej heller fordrar utaf de svenska medborgare, som äro medlemmar af statskyrkan, öfverensstämmelse med kyrkan i lära och kult, och på grnd häraf kom lagutskottets vice ordförande till den slutsats, att, då statskyrkan icke fordrar detta, så förefinnes icke heller i verkligheten något tvång. Jag svarar härpå: statskyrkan fordrar verkligen detta. Jag vill verkligen gå så långt och, såsom prest och såsom född och närd vid statskyrkans modersbarm och sålunda varm vän af statskyrkan, påstå, att statskyrkan fordrar öfverensstämmelse af sina medlemmar i både lära och kult. Statskyrkan måste såsom statskyrka fordra detta, om hon icke skall förneka och uppgifva sig sjelf. Der hafva vi denna stora motsägelse, som ligger deruti, att en statskyrka icke är tänkbar under andra förhållanden än att dess medlemmar på samma gång äro troende och statsborgare. Statskyrkans princip ligger just deri,

att föreningen mellan stat och kyrka grundar sig på trosenhet. I och med detsamma som staten tillåter andra konfessioner än statskyrkans att existera i staten, i och med detsamma är sjelfva begreppet statskyrka omöjligt, alldeles omöjligt. Man kan således aldrig tala om statskyrka i egentlig mening, så snart staten tillåtit äfven anhängare af andra konfessioner att såsom statsborgare existera. Nå väl, långt ifrån att jag skulle anse detta för något orätt, anser jag detta för fullt korrekt, ty staten är en anstalt, som har att tillse, att rätt skipas och att alla människors samvetsfrihet skyddas samt att hvarje dess medlem blir suggererad med moraliska och religiösa begrepp. Men häri ligger då den djupa skilnaden mellan lagutskottets ärade vice ordförande och mig: jag påstår i min egenskap af statskyrko- prest, att statskyrkan ovilkorligen fordrar öfverensstämmelse i lära och kult mellan alla landets medborgare. Nåväl, detta, säger herr landshöfding Husberg, får statskyrkan icke fordra. Men den tendensen gör sig gällande: i statskyrkan förefinnes fortfarande den gamla åsigten: *extra ecclesiam nulla salus*. Och med denna princip, som statskyrkans präster till största delen hylla — jag byllar den icke — måste, vid hvarje konflikt mellan denna statskyrkans fordran på medborgarne och medborgarnes samveten, samvetstväng alltid inträda. Huru många hundra gånger om dagen blifva icke samveten betvingade! Huru ofta händer det icke, att icke blott föräldrar, som sjelfva besöka konventiklar, af kyrkans organ, presterna, för detta fördömas, utan äfven att deras barn förföljas därför att de äro barn af sådana föräldrar, som våga inställa sig på bönemöten i stället för att gå i kyrkan! Den som vill försöka förneka detta, den försöker verkligen det omöjliga. Om statskyrkans präster vore besjälade af samma ireniska ande som lagutskottets ärade vice ordförande, ja, då skulle, såsom en ärad talare på göteborgsbänken sagt, aldrig slika motioner som den föreliggande komma fram.

Jag sade, att jag är vän af kyrkan. Och just därför att jag är vän af statskyrkan, att jag tror, att statskyrkan har djupare rötter bland våra svenska medborgare än att de kunna uppräckas genom ett bifall till den föreliggande motionen, just därför vill jag, att den enda form, hvori utveckling kan ske på hvilket som helst område — och detta gäller icke minst om det andliga — att också denna form skall tillerkännas kyrkan i dess verksamhet att lösa sitt problem. Det problemet är stort, mina herrar, och det skall man aldrig släppa ur sigte. I den tredje trosartikeln heter det: jag tror på en helig allmännelig kyrka, de heligas samfund. Villigt erkännande, att i vår kyrka finnas så oändligt mycken ruttonhet, uselhet och ofullkomlighet af alla slag, får man dock aldrig släppa idealet, och det är det, att vi skola arbeta på att göra människor religiösa, hänvända dem uppåt, hänvisa dem till den stora kyrkan, mina herrar, der icke konfessioner såsom tomma skelett bestämma medborgarskapet, till den kristna kyrkan, om hvilken frälsaren sjelf bad: fader, jag vill, att der jag är, skola de ock vara med mig, som du mig gifvit hafver. Till den kyrkan skola vi rigta våra blickar, våra medmänniskors blickar, och ur den kyrkan blir ingen exkommunicerad, som icke exkom-

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)*

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

municerar sig sjelf derigenom, att han rycker sanningen och kärleken ur sitt hjerta.

Mine herrar, jag tror, att det är för kyrkan ovilkorligen nödvändigt, att hon icke försöker qvarhålla någon med tvång, och detta helt enkelt därför, att då ingen religion kan vara någon lag, så kan heller ingen religion vara något brott. Detta uttalades af franska parlamentet redan på 1700-talet. Derför kan icke någon straffas därför, att han icke i allt öfverensstämmer med kyrkans lära. Samvetena skola vara fria öfver hela världen; det är kyrkans högsta mål, det är hennes problem. Skall man då i stället fasthålla tvånget och fasthålla den medeltidsprincipen, att utom denna statskyrka finnes ingen frälsning? Hvart tager detta vägen, mine herrar? Jag tager afstånd från den högt ärade talare och embetsbroder, som sammanblandade statskyrkan med religionen. Ack, icke blir man en gång tillfrågad, om man varit lutheran eller om man varit baptist eller metodist — liksom en skolgosse blir tillfrågad af sin lärare: kan du din lexä? Nej, den som står öfver alla kyrkor, den store domaren, som vill sluta alla, äfven af olika konfessioner, till sitt bröst, han gör icke sådana frågor. Han frågar: har man trott, har man älskat, har man lefvat i sanning?

Jag kan omöjligen dela den uppfattningen, att man skall lägga tvångsband på människornas samveten. Det strider mot sjelfva kyrkans begrepp; det strider mot de lagar, de sannings- och naturlagar, som begrunda det menskliga väsendet. Och om man såsom ett hufvuskäl mot en tillåtelse för hvar och en, som kommit till mogen ålder, att utträda ur kyrkan, anför detta: huru skulle det då gå med deras barn? — ty det är *punctum quæstionis* — så svarar jag: tro herrarne verkligen, att det skulle befordra barnens religiösa utveckling, om de tvingades att lära kristendomen inom statskyrkan, men i sitt hem ständigt finge umgås med föräldrar, som mot statskyrkan vore fiendtliga? Detta skulle ju åstadkomma en brytning af alldeles förfärande art. Kunnat herrarne påstå, att personer, därför att de icke tillhöra ett bestämdt religiöst samfund, icke kunna vara lika moraliska, lika ädla, lika rättänkande som medlemmar af detta samfund? Kunnat herrarne påstå, att de icke vilja lära sina barn att tänka rätt och tro högt och tro på Gud, därför att de icke tillhöra ett bestämdt kyrkosamfund? Den, som vill påstå detta, har att bära hela bevisbördan. Historien gifver exempel på tusental och hundratusental, hvilka, ehuru icke medlemmar af statskyrkan, varit mönster af ädelhet och religiositet. Dessutom misskänner man dervidlag föräldrakärleken, som är en af de djupaste och starkaste magter i världen. Jag har läst om huru i Frankrike många föräldrar, fastän de icke sjelfva tillhöra något religiöst samfund, förklarar, att deras högsta önskan vore, att deras barn måtte få åtnjuta religionens välsignelser, och att de icke ville beröfva barnen, då dessa en gång blefve myndiga, rätt att tro fritt och tänka fritt.

Jag är prest i statskyrkan, men innan jag blef prest, var jag människa, och äfven om jag skulle upphöra att vara prest, upphör jag dock icke att vara människa. Såsom människa känner jag mig

manad att kämpa för menckliga rättigheter, och af alla menckliga rättigheter är den största rättigheten den att få hafva ett fritt samvete.

Då jag således icke kan gifva lagutskottets vice ordförande rätt deruti, att kyrkan icke skulle fordra öfverensstämmelse mellan lära och kult, utan vill påstå, att detta just är af kyrkan fordradt, så ställer sig frågan för mig på följande sätt. Äfven om — hvilket jag dock icke tror — kyrkan skulle stå på sådana lerböjor, att den komme att ramla, därför att människor, då de äro 21 år gamla, vilja utträda ur densamma — äfven om så illa skulle gå, som lagutskottets ärade vice ordförande sagt, att kyrkan skulle komma att ramla, ja, må den då ramla! Kyrkans problem står ändå kvar, och den stora kyrkan, som har rum för oss alla, faller icke dermed.

Hvad jag sist vill säga är, att det är en förnedring för kyrkan såsom kyrka, såsom statskyrka, att man skall i densamma alltid såsom i en skräphög kasta uddan allt hvad renegater och förnekare heter och säga: dit höra de och icke någon annanstädes. Detta kan jag för kyrkans egen skull icke medgifva vara riktigt, och därför kommer jag i kyrkans välförstådda intresse, på det att den må i framtiden växa till och utveckla sig, att rösta för bifall till motionen.

Herr Petersson i Dänningelanda: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger, är en gammal fråga, som varit före och diskuterats flera gånger i denna kammare, och det torde därför vara föga nytt att i saken säga. Det var emellertid ett yttrande af herr Höjer, som jag fäste mig vid och som jag skall be att få med några ord bemöta.

Han sade, att det tjenar ingenting till, att man har den bestämmelsen kvar, att personer, som vilja utträda ur statskyrkan, skola uppgifva annat trossamfund, till hvilket de vilja öfvergå, ty det kan hända, att de aldrig haft en tanke på att ingå i det främmande trossamfundet. Det är ju möjligt, att så är fallet: det känner jag icke. Jag har ändå haft och har fortfarande den tron om dessa dissenters, som vilja öfvergå till andra trossamfund, att på det hela taget är det upprigtigt menande människor, som verkligen ämna öfvergå till det trossamfund de uppgifvet. Nog finnes det tillräckligt många sådana att välja på här i landet, och alltid kunna de finna något, som konvenerar dem. Icke heller tror jag att samvetstvånget kan vara så särdeles stort. Det är ju möjligt, att det finnes några individer, som lemna statskyrkan blott för att komma ur densamma eller kanske för att blifva fria från all religion. Den, som icke har bättre karakter, har icke någon som helst ambition i religiösa saker. Men om det finnes några sådana personer, så utgör detta icke något skäl att upphäfva det ifrågakvarande lagbudet, så att alla få slarfa på samma sätt.

Vi hafva en motsvarighet i detta fall på det borgerliga området. Hvar och en, som vill flytta från en ort till en annan, skall hos pastor i församlingen begära utflyttningsbevis samt dervid uppgifva, till hvilken församling han vill flytta. Men om han derefter går och bär betyget på sig utan att anmäla sig i den senare församlingen, så är han att anse såsom lösdriofvare och blir såsom sådan behandlad. Men det faller väl ingen människa in att därför vilja upphäfva den

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)*

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

ifrågavarande bestämmelsen, så att alla skulle blifva lika laglösa. Staten har rättighet att fordra af alla sina medlemmar, att de skola underkasta sig skyldigheten att anmäla, hvart de vilja gå, det må nu gälla det borgerliga eller det religiösa området.

Jag ser denna sak icke endast från statskyrkans synpunkt, ty denna är måhända något ensidig, utan jag ser den äfven från den kristna statens synpunkt. Den kristna staten bör fordra en sådan ordning af alla sina medlemmar. Jag tycker, att det skulle vara en särdeles stor inkonseqvens — då vi såsom ett kristet land upptaga kollektor, insamla medel och skicka ut missionärer att sprida kristendomen bland icke kristna folk — att på detta sätt öppna dörren inom vårt eget land för hedendomens införande på en bakväg.

I motionen finnes icke ett ord taladt om huru det skulle gå med barnen af dessa dissenters, som lemna statskyrkan utan att uppgifva annat kristet trossamfund. Det skulle på sådant sätt uppväxa ett hedniskt samhälle inom ett kristet land, och det anser jag vara oss såsom kristna människor ovärdigt.

I öfverensstämmelse med den ståndpunkt, jag sålunda angifvit, ber jag att få yrka afslag å motionen och bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herr *Andersson* i Löfhult.

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Jag har många gånger deltagit i behandlingen af denna fråga, såväl inom Riksdagen som inom kyrkomötet. En sak har dervid alltid väckt min förvåning, och det är, att kyrkomötet alltid afslagit motioner sådana som dessa. Detta kan jag icke rätt förstå, när jag ser saken endast från kyrkans synpunkt. Deremot förstår jag det mycket väl, när jag ser frågan ur statens synpunkt. Jag skulle gifva den ärade vice ordföranden i lagutskottet alldeles rätt i hans resonnement i detta fall, såvida det nemligen förhölle sig så som han säger. Han säger nemligen, att när staten aflönar presterskapet, så har staten rätt att fordra, att inom kyrkan skola upptagas alla sådana medlemmar, som ingen vill taga vård om. Men därför skulle de personer, som finnas i statskyrkan, hvarken behöfva hylla kyrkans lära eller kyrkans beaktelse eller på något sätt taga hänsyn till kyrkans ceremonier. I detta afseende skulle de hafva fullkomlig samvetsfrihet. Ja, om det verkligen förhölle sig så, att statskyrkan endast vore en sådan der polisinstitution, som samlade allt både godt och dåligt folk inom sig, så skulle jag kunna förstå, att det vore mycket beqvämt för staten att på kyrkan kasta alla sådana, som ingen annan ville taga notis om. Men det går icke till så i verkligheten. Det förhåller sig icke så, som den ärade talaren antydde, att kyrkans män visa en så stor tolerans mot dessa personer, och kyrkans målsmän godkänna bestämdt ej denna definition på statskyrka, ty om så vore, skulle icke sådana händelser inträffa, som verkligen förekommit. Det har sålunda händt, att, när baptister kommit till en kyrkogård för att begrafva en af sina medlemmar, de icke fått begrafva honom, utan en statskyrkans prest har begravt honom. Om någon fritänkare, som tillhör svenska kyrkan, ej vill underkasta sig kyrklig vigsel, får han lefva

ogift tillsammans med sin fästevinna, om äfven hon tillhör svenska kyrkan, ty något civiläktenskap får icke för dem ega rum. Jag skulle kunna anföra ännu flera exempel, att inom kyrkan stående personer ej hafva handlingsfrihet, men må det vara nog med dessa två. De visa, att det ej förhåller sig så, som herr vice ordföranden i lagutskottet säger, att kyrkan lemnar sina medlemmar full frihet. Ty vore det så, skulle icke så många trakasserier uppstå, som nu verkligen förekomma. Jag hemställer emellertid: Hur skall en kyrka, så beskaffad som denna statskyrka, hvilken skall inom sig upptaga alla möjliga element, kunna upprätthålla någon kyrkotukt, något slags ordning på det religiösa området? Kyrkomötena hafva också förgäfvats sökt åstadkomma något dylikt, och jag hemställer till denna ärade kammare, om en dylik institution kan med kraft och värma verka till sina medlemmars andliga utveckling.

Nu har det sagts: huru skulle det se ut, om man i en kristen stat tilläte, att personer finge utträda ur kyrkan utan att uppgifva, till hvilket samfund de ämnade öfvergå. Det skulle då kunna inträffa, att i den kristna staten komme att finnas hedningar, som skulle omgifva kyrkan. Ja, det är sant, men hvad har kristendomens stiftare sjelf sagt om detta? Han har sagt, att den, som icke vill tillhöra församlingen, han skall utvisas från församlingen och hållas såsom en hedning. Jag tror, att det är riktigt från kristendomens och kyrkans ståndpunkt att handla så, men detta kan ju aldrig någonsin förekomma inom kyrkan, så länge hon skall vara skyldig att behålla till och med sådana personer, som visa ett öppet förakt för all kristendom, och allt tvång är för sann kristendom okänt.

Af dessa skäl är det, som jag alltid i kyrkomötet funnit det underligt, att kyrkans målsmän icke velat biträda motioner sådana som denna. Att deremot staten vill behålla kyrkan såsom en skräpvrå att dit kasta allt, som icke någon annan vill taga hand om, det kan jag väl förstå.

Jag ber emellertid, herr talman, att denna gång, i likhet med hvad jag alltid tillföre gjort, i statskyrkans eget intresse få yrka bifall till motionen.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Lagutskottets ärade vice ordförande har utaf många föregående talare fått uppbära mycket beröm för sitt anförande, och gäller det den formella sidan af detsamma, skall jag vara den förste att instämma. Men, gäller det anförandets tankeinnehåll, hvilket ungefär sammanfaller med hvad som innehålles i utskottets utlåtande, måste jag sanningen likmätigt säga, att jag finner det vara mycket tunnt.

Det framhålles först i början af detta utskottets utlåtande, att det skulle icke fordras af dem, som stå i strid med statskyrkan, att de skola i ord eller gerning gifva till känna sin anslutning till kyrkans lära i allo eller i vissa dess delar. Herr Husberg erkände dock sjelf, att åtminstone uti en mycket vigtig punkt, nemligen när det gäller ingående af äktenskap, är det för de personer, som faktiskt stå på en helt annan grund än statskyrkans, men som icke kunna komma ut ur densamma, ett tvång ändå att leka med i de ceremonier, som

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)*

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

statskyrkan föreskrifvt för detta fall. Det måste naturligtvis för dem kännas högst motbjudande att just vid en så vigtig handling i sitt lif få detta förhållande regleradt på ett helt annat sätt än hvad de sjelfva skulle önska. Han hänvisade motionären och oss, som stå på samma sida, till att i stället söka få civiläktenskapet mera utsträckt, än som nu finnes rätt till. Jag ber att få taga fasta på detta erkännande från ett sådant håll. Men tyvärr är det icke herr Husberg, som i detta fall bestämmer. När frågan om civiläktenskapet föreligger, mötes hans uppfattning af motstånd från den kompakta hierarkiska majoritet, som finnes till hands uti våra olika statsinstitutioner, och så slås den reformen på det viset i hjel, och vi blifva lika stängda, vare sig man vill gå den ena eller den andra vägen.

Efter att hafva gjort detta medgifvande sökte herr Husberg framhålla — och detta med mycken styrka — att man får icke kalla allt för samvetstväng, som blott »kännes» såsom ett samvetstväng. Ja, det må vara, att man kan få fram en ganska spetsfundig skilnad mellan hvad som är samvetstväng och hvad som *kännes* såsom samvetstväng; men jag må säga, att ställer man så till uti ett samhälle, att en stor del personer, hvilkas heder och samvetsgrannhet man sjelf erkänner, känna vissa förhållanden såsom ett samvetstväng, så ligger väl deri en ganska allvarlig maning att taga i öfvervägande, om man icke kan upphäfva de förhållanden, genom hvilka ett sådant kännande af samvetstväng åstadkommes. Det är väl icke tillräckligt att skicka alla dessa personer till lagutskottet för att få en lektion om att de egentligen icke borde känna på detta sätt, enär det beror på en missuppfattning, att de känna det så.

Så mycket större skäl har jag för denna min uppfattning, som, i fall man sedan frågar, hvad det är för starkt bindande statsintressen, som göra, att man måste frånse dessa samvetstvängssynpunkter och låta staten ändå hålla fast vid att tillfoga dessa människor hvad som för dem kännas såsom ett samvetstväng — frågar man, säger jag, hvad det är för stora skäl, som tvinga härtill, så får man ingenting annat fram af utskottets betänkande och af herr herr Husbergs anförande, än att det hela ligger deruti, att herr Husberg för sin del och de med honom liktänkande icke vilja gå in på den *definition* på statskyrka, som t. ex. herr Höjer gaf, att densamma är ett af staten privilegieradt kyrkosamfund. Herr Husberg ansåg denna definition vara för trång och ville hafva den lagd på ett annat sätt. Så synnerligen stor är icke skilnaden; men det är i alla fall blott skilnaden i dessa *definitioner*, som skall vara motivet — enligt herr Husbergs uppfattning — hvarför man skall förmå folk att känna samvetstväng. Herr Husberg ville nemligen, att man skulle definiera statskyrkan så, att den omfattar alla, som icke tillhöra andra kristna religionssamfund, under det att vi andra — och troligtvis många med oss — nöja oss med att säga: ett kristet och af staten särskildt privilegieradt samfund.

Om man nu håller på herr Husbergs definition, då, men icke annars, inträffar det förhållandet, att ett bifall till denna motion innebure, att man »i princip» gjorde en lucka uti statskyrkans grund och väsen. Således, först lagar man en statskyrka till rätta för sig efter

en viss, ganska svårförklarlig definition, och sedan, för att icke ens i princip göra en lucka på statskyrkan, så definierad, vill man behålla detta samvetstvång för en hel del personer. Jag kan icke finna annat, än att ett sådant resonnement är allt för subtilt, allt för mycket spetsfundigt gent emot den rena, enkla verkligheten, som väl ändå är den, att här finnes en hel del personer, som på grund af sin åskådning icke bylla statskyrkans läror och som heller icke äro tillfredsställda med något af de utaf staten erkända kristna samfundens läror. De begära helt enkelt att få komma *ut* ur sitt förhållande till statskyrkan. Det få de icke, därför att vissa definitioner skulle derigenom trampas på tårna, och statskyrkans bestånd skulle derigenom, visst icke i verkligheten, men »i princip» äfventyras!

Jag begärde emellertid ordet icke blott för att framhålla detta, utan äfven för att något taga fasta på en annan sak, som här i afton varit på tal och som äfven varit på tal vid föregående debatter om detta ämne. Det är nemligen den der s. k. bakvägen, som åtskilliga personer skulle hafva valt för att komma ut ur statskyrkan, personer, som faktiskt äro fritänkare, men som icke af staten tillåtas att direkt utgå ur kyrkan. Jag, som här står inför eder, mina herrar, har sjelf gått den der bakvägen. Jag ber att få tala om, under hvilka förhållanden detta skett, och jag gör det så mycket hellre, som måhända detta kan i någon mån klargöra, att sådana ohemula beskyllningar, som mot personer, hvilka så handla, nyss framkommo från smålandsbänken, icke behöfva ytterligare i denna församling upprepas.

Det skedde helt enkelt så, att när jag skulle gifta mig — det är länge sedan dess — fans i min församling här i Stockholm en prestman, som jag hade förmånen att under min uppväxttid personligen känna. Eftersom han var den, som skulle skriva ut mig, i fall jag skulle hafva civiläktenskap, hvilket jag och min hustru önskade, gick jag till honom och sade: »jag skulle önska att få civiläktenskap, emedan, det vet farbror, det icke alls skulle konvenera oss och hela den krets af vänner, som vi önska se samlade hos oss, när vi skola gifta oss, att få dessa kyrkliga ceremonier, hvilka skulle vara såsom ett främmande element, inblandade i något, som vi betrakta som en högtidlig sak för oss.» Men, han måste ju säga mig, som jag mycket väl visste, att det ej fans någon annan väg att komma ut ur statskyrkan än att skriva, att jag önskade inträda i något af staten erkändt kristet samfund.

Da jag salunda hade att välja mellan att antingen officielt uppgifva, att jag tänkte öfvergå till ett samfund, som jag icke tänkte öfvergå till, eller också få en osanning midt uti mitt bröllop, ansåg jag det vara bättre att göra det förra. Det stötte mig mindre att lemna en officiell pappersuppgift, som hvar och en, som kände mig, kunde veta icke vara riktig och som icke skulle vålla, en gång lemnad, någon ytterligare kollision med min öfvertygelse, hvilket den andra osanningen skulle göra. »Ja vi ta väl då metodismen», sade jag, och efter två månader var saken ordnad; både kyrkoherden och jag visste, hvar vi hade hvarandra, och att det ej ett ögonblick varit fräga om att jag skulle ingå i något metodistsamfund. Blott på det sättet kunde jag få ett intyg, som visades i rådhusrätten och som

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)*

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

gjorde, att jag kunde slippa kyrklig vigsel, hvilket då för mig var en samvetssak.

Detta är ett exempel ur verkligheten, huru det gått till för åtskilliga af dem, som gått ut »bakvägen», och herrarne må döma derom hur som helst, jag har ingen anledning att ångra hvad som skett, om jag också skall erkänna, att jag icke i denna stund, femton år efteråt, betraktar dessa religiösa ceremonier och deras vara och icke vara med samma blick som då. Ty jag må uppriktigt bekänna, att det som ökats hos mig för dessa ting är *likgiltigheten*, — om herrarne nu betrakta detta som ett framsteg.

Denna sak må vara rent personlig, men jag har likväl velat om-tala den för att visa, hur det går till, när man tvingas att gå denna »bakväg», derför att man icke får gå den rätta och enkla vägen och ej här som i andra civiliserade länder blott behöfver anmäla sig till utträde ur ett visst religiöst samfund med angifvande af hvem man verkligen är. Om jag hade skrivit fritänkare i stället för metodist, skulle ingen hafva tagit det papperet för godt, och dock var jag det faktiskt och är det fortfarande, — jag kan ju säga detta enda ord lika väl som många andra talare här utgjuta sig från olika synpunkter öfver sin egen religiösa åskådning.

För mig står slutligen denna sak så, att den farhågan, som nu också herr Husberg ytterst framhöll, att man nemligen skulle rubba sjelfva grundvalarne för statskyrkan genom ett bifall till denna motion, icke skrämmer mig det ringaste. Enligt min uppfattning — jag tillåter mig här att helt enkelt uttala den mening, som jag har — bör religionen vara hvarje människas privatsak, och om något i världen är individuellt eller bör vara lemnadt åt individens fria bestämmanderätt, skall det väl vara hans religiösa eller icke religiösa hållning. Huruvida han kommit till en religiös åskådning eller stannat på den vetenskapliga åskådningens ståndpunkt, bör vara hans ensak, och det bör enligt min uppfattning ej staten lägga sig i. Jag tror, att äfven någon gång denna enkla sats bör uttalas här till Andra Kammarens protokoll.

Det skulle efter min mening vara ett fattigdomsbevis för Andra Kammarens nivå, i fall den nu skulle upprepa det beslut, som den i fjor fattade med knapp majoritet — utgången var till och med, tror jag, rätt oväntad — och bifalla lagutskottets betänkande. Här föreligger endast en enkel hemställan att erkänna det faktum, att det i vårt samhälle finnes fritänkeri lika så väl som det finnes vissa religiösa riktningar, och att låta dem, som icke kunna inrangera sig inom det bestående kyrkosamfundet, helt öppet få skriva detta. Det är icke annat som begäres än att få in en snula sanning i de officiella papperen i detta afseende, och deraf lär väl icke statskyrkan kunna rubbas, ty sannerligen, mina herrar, denna är en *ekonomisk* institution, som står på vida säkrare fötter, än att den skulle rubbas af att ett fåtal personer vända densamma ryggen för att bekänna sin teoretiska mening.

Det är ur denna synpunkt, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Andersson i Helgesta: Herr talman! Det kanske betraktas som en ogrannlagenhet af mig att begära ordet, då tiden är så långt framskriden, men då jag antecknat mig som reservant, skall jag be att få framhålla skälen för min åsigt.

Det är verkligen svårt att uppträda för motionen, då man har yttrat, att man i så fall vill undergräfvä och störta statskyrkan. Men jag försäkrar herrarne, att då jag reserverat mig och instämt i motionärens förslag, har jag aldrig haft tanken att störta statskyrkan eller undergräfvä densamma.

Som herrarne veta — det har framhållits mycket här i afton — eger man rätt att utgå ur statskyrkan och bilda egna församlingar, om man uppgifver det trossamfund, till hvilket man vill öfvergå. Den deremot, som ej kan uppgifva detta, kan ej komma ut ur statskyrkan. Såsom vi nyss hörde herr Branting yttra — och jag har hört liknande förut — måste han för att kunna komma ut ur statskyrkan begå en lögn och säga, att han ämnade ingå i ett kyrkligt samfund, och först då fick han sin begäran beviljad, ehuru han aldrig tänkte öfvergå dit. Men kan det vara rätt att på det sättet bilda skrymtare? Är det icke bättre, att människan får vara ärlig och säga, hvad hon tänker, och att hon får skilja sig från kyrkan.

Hvad kyrkan beträffar, är det min öfvertygelse, att, om kyrkan skilde sådana medlemmar från sig, som kanske hvarken tro på Gud eller Kristus, skulle vi få se, att det skulle blifva en annan ställning inom statskyrkan, än det nu är. Om kyrkotukt utöfvades och sådana personer afskildes, så skulle det utan tvifvel utöfva ett godt inflytande inom kyrkan. Låt dem gå ut ur kyrkan, som icke vilja vara kvar der, och det skall då blifva sådant lif och intresse inom statskyrkan, som det är inom andra religiösa samfund.

Jag tror således, att det ej är någon fara för kyrkan, om de personer, som det här är fråga om, få träda ut ur henne, och på grund häraf har jag ansett det bättre, att de få vara ärliga och uppriktiga, än att de skola vara skrymtare. Derför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Olsson i Väsby instämde häruti.

Herr Boëthius: Jag skall endast be att få säga några ord med anledning af herr Holmgrens anförande.

Herr Holmgren opponerade sig emot den uppfattning af statskyrkan, som herr Husberg gjorde gällande, i det herr Holmgren påstod, att i statskyrkans begrepp ligger, att statsborgare och statskyrkomedlemmar måste sammanfalla, och såvidt jag förstod herr Holmgren rätt, protesterade han i sitt anförande äfven deremot, att statskyrkan icke skulle af sina medlemmar nödvändigt behöfva fordra öfverensstämmelse i kult och lära. Men om man har denna uppfattning af statskyrkan, kan jag icke förstå, huru man med de frisinnade åsichter, herr Holmgren sedan framstälde, kan önska, att en statskyrka fortfarande må finnas i vårt land, och ännu mindre kan jag förstå, huru man i sådant fall kan vara prest i statskyrkan.

Jag har deremot en annan uppfattning af statskyrkoinstitutionen

*Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)*

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

och kan därför vara vän utaf densamma. Enligt min uppfattning är statskyrkan en institution, hvarigenom den på kristliga principer byggda staten söker verka för kristlig åskådning inom samhället. En sådan kyrka gör icke anspråk på att sammanfalla med den osynliga kyrkan, och det är hennes *berömmelse*, ty denna osynliga kyrka är hvarken här eller der, den är hvarken att finna inom statskyrkan eller frikyrkorna. Enligt min uppfattning är hvarje kyrklig institution här på jorden blott ett menskligt försök att realisera den verkliga kyrkan, och därför är det en förtjenst hos en dylik institution, om den nöjer sig med att vara en missionsanstalt och ingenting vidare. Är den svenska kyrkan sålunda en missionsanstalt, som söker sprida kristliga åsigtter, då är det ingen skam för henne, att »skräpet» — för att begagna ett här använt uttryck — hör dit, ty det är ingen skam att verka för Kristi lära bland dem, som icke vilja veta af henne; vore det så, skulle hela missionsverksamheten också vara en skam. Om man nu har denna uppfattning af statskyrkan, då kan man förstå, att svenska staten medgifver personer, som ingå i ett annat kristligt samfund, full frihet att utgå ur svenska statskyrkan, ty då har hon vissa garantier, för att dessa personer och deras familjer erhålla religionsvård; men man kan då också förstå, att staten i afseende å dem, som *icke* vilja ingå i något sådant samfund, fordrar vissa garantier för, att de barn, som uppväxa i dessa familjer, skola få något slags religiös uppfostran. Endast från den synpunkten kan jag anse det vara i någon mån berättigadt, att den svenska statskyrkan icke medgifver fullkomligt fritt utträde, ty jag vore annars med om, att man icke borde med tvång qvarhålla inom kyrkan *vuxna* personer, som icke alls vilja tro på kyrkans lära.

För öfrigt vill jag också säga, att jag beklagar af allt mitt hjerta, att sådana fall kunna inträffa, som det herr Karlsson från Göteborg omtalade, nemligen att personer blifva nekade att utträda ur svenska statskyrkan, därför att de vilja ingå i det unitariska samfundet, ty detta samfund står enligt min uppfattning fullkomligt på kristlig grund.

Jag skall emellertid icke vidare uppehålla kammaren, utan jag har blott velat uttala denna min uppfattning af frågan.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! Jag tror icke, att det var rätt, när en representant från Småland sade, att motionen icke så mycket vore rigtad mot statskyrkan som fastmera mot kristendomen. Det finnes nemligen ingenting i motionen, som angifver detta, och hvad vi hafva att döma efter, är icke möjliga eller förmodade motiv hos motionären, utan det, som han faktiskt har skrivit i motionen.

Hvad lagutskottet beträffar, kan jag icke tro, att den definition af statskyrkan, som utskottets vice ordförande lemnade, är rigtig. Jag tror icke heller, att han skulle få denna definition godkänd af kyrkomötet. Men det har nog haft sina skäl, att han och lagutskottet kommit till en sådan definition. Den princip, som ursprungligen ligger uti begreppet »statskyrkan», har man funnit icke kunna upprätthållas; och då man icke kunnat upprätthålla den, utan måste steg för steg vika

tillbaka, så har man låtit definitionen på statskyrkan följa med för att icke skapa en olöslig motsats mellan statskyrkans idé och dess faktiska tillstånd, hvilket man ju då måste fördöma. Men detta är någonting, som åtminstone icke kan kallas vetenskapligt eller riktigt, om än teologiskt.

Om man tänker på, huru statskyrkan, d. v. s. den lutherska svenska kyrkan, kommit till stånd i vårt land, så veta vi ju allesammans, att dess uppgift var att omfatta samtliga landets inbyggare. Och det har icke gått så många årtionden, sedan detta tillämpades ända till den grad konsekvent, att personer blefvo landsförvista, därför att de gingo ut ur henne för att öfvergå till annan kyrka. Vi känna alla den händelse i Stockholm, då de sex till katolicismen öfvergångna qvinnorna blefvo landsförvista af ett sådant skäl. För denna statsåtgärd låg statskyrkans verkliga idé till grund.

Statskyrkan är ett samfund af människor. Hon har antagit en viss bekännelse och denna har gifvit sig uttryck i en viss kult. Men när allt kommer omkring, skulle, enligt utskottets mening, statskyrkan icke alls fordra, att hennes medlemmar skola vara i öfverensstämmelse med denna bekännelse eller kult! Det vore ju en högst besynnerlig organisation. Men nej, det duger nog icke att fuska bort statskyrkans begrepp på detta sättet.

Om jag vidare ser på åtskilliga förhållanden inom statskyrkan, der hon icke i praxis afviker från sin egentliga princip, så är det lätt att finna, att herr Husbergs definition icke är riktig. Här hafva talare nyss anført frågan om äktenskapsvigsel. Herr Husberg sade, att rätten till civiläktenskap borde utsträckas. Ja, tacka för det! *Men det är nu såsom det är med den saken*, och det kan icke förnekas, att detta står i full öfverensstämmelse med statskyrkans princip.

Det var en prestman i Gefle, som talade om för mig, att det kommit en utilist till honom och begärt vigsel, men han hade tillika sagt: »Jag tror icke på Gud eller Kristus, utan jag är utilist». — »Men hvarför vill du då vigas?» frågade presten. »Jo», sade han, »jag kan icke få civiläktenskap, ty både jag och min fästmo hafva en gång gått till nattvarden». — »Men kan du då icke tro, att det kan komma någon välsignelse af den kyrkliga akten?» — »Nej», svarade han, »det der är bara smörja» — ja, han använde inte precis det ordet. Då sade prestmannen: »Nå, då kan jag icke viga dig». Mannen gick till en annan prest, som vigde honom. Men han hade lika gerna kunnat gå till domkapitlet eller justitieombudsmannen, ty då hade den förste presten fått sig en skrapa jemte befallning att förrätta vigseln. Saken är sannerligen mera allvarlig, än somliga tyckas tro.

För närvarande medgifver man personer rätt att utgå ur statskyrkan, när de uppgifva, att de skola ingå i ett annat kristligt samfund, emedan man då har anledning att tro, att deras uppgift är sann. Emellertid är det säkert, att det finnes sådana, som gå ut den s. k. bakvägen. De uppgifva ett samfund, men gå aldrig dit. Men det finnes en annan klass af människor också, nemligen sådana, som gå ut ur svenska statskyrkan och verkligen sluta sig till t. ex. metodismen, men som sedermera till följd af affall blifva uteslutna ur

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

detta samfund. Hvart höra dessa då? Enligt den definition, som herr Husberg gifvit på statskyrkan, skulle de utan vidare höra till denna, men det göra de icke, och komma icke dit in på annat sätt än genom en särskild upptagningsakt, som för icke så länge sedan blifvit af kyrkomötet föreslagen och sedan faststæld, så att den nu är gällande lag. De tillhöra således före denna upptagning lika litet statskyrkan som något annat kristligt religionssamfund. Detta är rester af det verkliga statskyrkobegreppet, rester, i hvilka man har kunnat i praxis upprätthålla detta begrepp, medan man måst öfvergifva det i många andra fall. För min enskilda del tror jag alltså, att man gör rättast uti, att man låter det vara statskyrka, som är statskyrka, och icke i detta ord inskjuter ett alldeles främmande begrepp.

Herr Boëthius talade om, att den sanna kyrkan är osynlig, och att det är statskyrkans ära, att hon icke vill göra sig identisk med den osynliga kyrkan. Ja, den der definitionen på den sanna kyrkan såsom »osynlig», veta herrarne, huru den kom till? Jo, den kom så till, att då den sanna kyrkan icke mera syntes till i den faktiska kyrkan, så hittade man på att säga, att kyrkan var osynlig. Och det var hon ju också. Men epitetet »osynlig» är ett epitet, som åtminstone icke Den Heliga Skrift känner till. När hon talar om kyrkan eller församlingen, så menar hon den kristna församlingen, som *faktiskt* existerar på jorden, och ingenting annat.

Vill statskyrkan helt enkelt vara en statsinstitution, som i sin mån skall bidra till folkets uppfostran i religiöst afseende, ja, å la bonne heure, då kan hon ännu ha mycket stora uppgifter att fylla, men då skall hon också säga öppet ifrån, att hon icke är eller vill vara någonting annat. Men det kommer hon nog icke att säga ifrån, herrarne kunna vara förvissade derom, ty hvar och en, som satt sig in i förhållandena, inser lätt, att ett sådant erkännande skulle draga efter sig de allra mest genomgripande reformer i praktiskt afseende af hela hennes existens. I vårt land åtminstone torde det komma att dröja mycket länge, innan hon det gör.

Hvad beträffar det, som herr Höjer föreslagit, nemligen att man åt den, som icke kan öfverensstämma vare sig med statskyrkans eller något annat kristet religionssamfunds åskådning, bör gifva rättighet att utträda ur statskyrkan, så tror jag, att all rimlighet och all rättvisa fordrar det. »Men det är att uppgifva statskyrkans idé», säger man. Ja, är det så, att statskyrkan faller och blir till intet därför, att man öfvar denna axiomatiska rättvisa, då må hon falla; ty man hvarken bör eller kan upprätthålla någonting, som icke kan bestå jemside med den allra enklaste rättvisa. Jag tror emellertid för min enskilda del, att hon icke skall falla på det, men väl att hon skall blifva tvungen att gnugga sönnen ur ögonen en smula och tänka efter, om icke här någonting bör göras, på det hon må komma att bättre motsvara det andliga behof, som hos folket förefinnes, och de kraf, som man från kristlig ståndpunkt har rättighet att ställa på en kyrka. Och jag tror, mina herrar, att det vore alls ingen skada.

Det hände en qväll i det gamla presteståndet, att biskop Fahlerantz

yttrade: »Den der biskop Bergman snarkar, så att jag icke får sofva i fred». Det är verkligen, mina herrar, det djupa snarkandet i den svenska statskyrkan, som gjort, att så många människor vaknat och ställt till det buller och den oreda, som för närvarande är rådande i vårt land, och som vanligen stämplas med titeln: »de frireligiösa rörelserna». Må kyrkan sjelf vakna, det skulle icke skada henne. Och jag tror, att det skulle i sin mån bidraga till hennes vaknande, om man kunde genomföra en sådan reform som den nu föreslagna, hvilken dock på långt när icke är den enda, som bör göras.

Hvad de »hedningar» beträffar, som på detta sätt komma att stå utanför statskyrkan och alla andra kristna samfund, ser jag intet, som hindrar svenska statskyrkan att inverka på dem lika bra som nu genom att missionera bland dem. Svenska statskyrkan skickar ju missionärer till negrerna i Afrika, men icke lär hon väl anse negrerna som sina medlemmar för den skull, att hon sålunda tager vård om deras andliga behof och skickar dem missionärer. Hvarför skulle hon då icke likaväl kunna missionera bland »hedningarne» i vårt eget land? Icke lär väl missionen bland dem blifva bättre därför att dessa hedningar stå skrifna som medlemmar af kyrkan sjelf, hvilket är osant och hvilket därför hindrar sanningen att verka, hvad den annars kunde.

I fråga om barnen må jag fritt säga, att jag alls icke anser det vara ett axiom, att föräldrarne ensamma skola vara bestämmande öfver barnens undervisning. Jag anser det alls icke vara sjelfklart, att om fadern t. ex. är utilist, så skall svenska staten låta detta inverka derhän, att hans barn icke skola få någon kristlig undervisning alls. Ja, jag tror icke, att staten är berättigad att handla så, ty barnen äro icke blott *familjemedlemmar*, utan de äro äfven *blifvande statsmedborgare*. Såsom sådana måste staten från deras första inträde i verlden betrakta dem och därför tillmätta sig rättighet att ingripa i deras religiösa uppfostran, såsom den ju äfven gör i andra afseenden.

Jag medgifver, att detta blir den svåraste punkten i en lagändring här vid lag; men motionären har för tillfället endast begärt en skrifvelse till Kongl. Maj:t, och Kongl. Maj:t finge då taga äfven den frågan i öfvervägande. Derfor ser jag för min enskilda del icke något hinder för att instämma uti herr flöjers motion, och jag vill absolut icke höra talas om, att jag dermed skulle hafva sagt ett ord, som vore rigtadt mot kristendomen.

Herr Petersson i Boestad: Herr vice talman! Jag ber endast att få till protokollet antecknad, att jag yrkar bifall till lagutskottets hemställan i denna fråga.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Under densamma hade yrkats, *dels* bifall till utskottets hemställan, *dels* afslag derå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen. Sedan herr vice talmannen gifvit proposition å dessa yrkanden, förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Likväl begärdes votering, hvilken ock

Angående
rätt till
utträde ur
svenska
statskyrkan.
(Forts.)

företogs efter följande nu uppsatta och af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som bifaller, hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen visade 96 ja och 89 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 6.

Angående rätt för enskild part att mot embetsmän anhängiggöra talan för fel i embetet.

Lagutskottets utlåtande, n:o 45, i anledning af väckt motion om rätt för enskild part att mot embetsmän anhängiggöra talan för fel i embetet, föredrogs dernäst.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 45, hade herr *D. Holmgren* i Varnhem hemställt, att Riksdagen måtte för sin del besluta att antaga en lag af ungefär följande lydelse: »Med upphäfvande af det i punkt 40 af kongl. förklaringen den 23 mars 1807 stadgade förbud för enskild part att uttaga stämning å domare för att tilltala honom för fel eller brott i embetet förordnas härmed, att en hvar, som menar sig vara genom fel eller brott i embetet af domare eller annan embets- eller tjänsteman, statsrådets och högsta domstolens ledamöter dock undantagna, i sin rätt kränkt, skall ega att, om han så för godt finner, utan anlitande af allmän åklagare vid vederbörlig domstol efter befogenhet anhängiggöra och utföra talan om ansvar och skadestånd.»

Utskottet hemställde dock

att förevarande motion icke må af Riksdagen bifallas.

I fråga härom anförde motionären

Herr Holmgren i Varnhem: I den föreliggande motionen, hvilken, enligt hvad herrarna finna, är en gengångare från fjolåret, har jag tillåtit mig att föreslå, att den urgamla svenska medborgerliga rätten att kunna åtala en hvar embetsman, af hvilken man känner sig kränkt till lif, ära och gods, måtte blifva oss tillförsäkrad genom lag, så mycket mer som denna rätt i sjelfva verket ej någonsin

genom någon lag, antagen af Konung och Riksdag, blifvit svenske medborgare fränkänd. Som det tydligen framgår af motionen, är det en rättsfråga, en principfråga, som det här gäller.

Emellertid har lagutskottet afslagit denna motion, och i sin motivering för afslag har utskottet först hänvisat till den motivering, som utskottet vid förra årets riksdag afgaf för ett afstyrkande af samma motion. Det hade varit önskligt, om lagutskottet icke hade gjort denna hänvisning, ty som de flesta af herrarne torde erinra sig, var den motivering för afslag, hvilken lagutskottet i föl presterade, ej synnerligen lyckad.

Lagutskottet tillägger vidare, att det vill reducera min i motionen uttalade farhåga och begränsa den till ett visst mått. Jag borde vara lagutskottet tacksam för denna dess välvilja att vidtaga reduktion, men jag måste säga, att jag undanber mig en dylik tjänst, i ty att jag sjelf har sört för att på det bestämdaste sätt reducera och fixera saken och begränsa den inom dess bestämda områden. Jag har helt enkelt begärt det, som motionen innehåller: att den urgamla svenska rätten för hvarje medborgare att få bevisa sin sak, då han känner sig kränkt, måtte blifva honom tillförsäkrad. Det är icke fråga om någon eröfring af några nya rättigheter, utan det är fråga om att återbörda hvad som enligt svensk lag och rättspraxis alltid har varit hvarje svensk medborgares rätt. Lagutskottet hänvisar till den omständigheten, att lagstiftningen i andra länder går i den riktningen, att enskilde medborgare ej skulle ega denna nu ifrågasvarande rätt, utan att staten skulle, så att säga, öfvertaga åtalsmonopolet. Härvid tillåter jag mig påpeka, att detta är ett fullständigt missförstånd af min motion, i det att jag aldrig någonsin har bestridt statens rätt i detta afseende, ej heller ifrågasatt dess skyldighet att biträda den enskilde medborgaren genom sina åklagare i förandet af deras sak, då sådant kan vara af behöfvat påkalladt, och detta behof gör sig gällande naturligtvis i samma mån som de kulturella förhållandena utvecklas. Jag har deremot blott velat häfda den enskildes rätt att under alla förhållanden sjelf, när han så vill, föra sin talan och åklaga den, af hvilken han finner sig kränkt. Häremot och mot de skäl, som jag har förebragt, har lagutskottet icke gittat uppgifva ett enda motskäl, det har icke på något det minsta sätt motiverat sitt afslagsyrkande.

Lagutskottet säger, att en väsentlig uppgift vid åtal är att konstatera brottet, för hvilket den brottslige skall fällas. Ja, visserligen är det så; men jag vågar då hemställa, huru brottet skall kunna konstateras på bästa sätt eller ens på något sätt, om icke den, mot hvilken brottet blifvit begånget, får derom lemna upplysningar och afgifva sina påståenden. Jag kan icke finna annat, än att det vore lämpligast, att staten såsom åklagare alltid toge hjälp af den, för hvilken räkning ett åtal förekomme. Men så är icke här förhållandet, utan när det är fråga om embetsmän, särskildt högre embetsmän, så är den enskilde absolut rättslös, ty behagar icke justitieombudsmannen, justitiekanslern eller advokatfiskalen att anställa åtal, så eger den enskilde icke den ringaste rätt att göra sin talan gällande eller erhålla det skadestånd, hvilket han anser

*Angående
rätt för
enskild part
att mot
embetsmän
anhängig-
göra talan
för fel i
embetet.
(Forts.)*

Angående
rätt för
enskild part
att mot
embetsmän
anhängig-
göra talan
för fel i
embetet.
(Forts.)

sig kunna på grund af förhandenvarande omständigheter hafva rätt att äska.

Nu säger lagutskottet, att, såsom det nu är, allt är väl bestäldt. Kan ett sådant uttalande försvaras? Med all aktning för de organ, som staten skapat, såsom lagutskottet yttrade sig i fjol uti sitt betänkande, synes det mig vara alldeles omöjligt för dessa organ att kunna vaka öfver den enskildes rätt så, att den alltid blifver tillgodosedd gent emot den honom förorättande embetsmannen. Det förefaller mig alldeles gifvet, att den enskilde sjelf bäst är i tillfälle att kunna upplysa om på hvad sätt han blifvit kränkt. Det har alldeles icke varit och är icke min mening med motionen att på något sätt göra de nu befintliga organen obehöfliga, utan syftet är, att den rätt, som är urgemmal i vårt land och som borde vara oförytterlig för den enskilde målseganden, måtte gifvas honom till det mått, som, såvidt jag har mig bekant, förhållandet är i alla andra länder. Frågar jag mig nu, huru lagutskottet kommit till ett sådant slut, som här föreligger i dess afstyrkande utlåtande af min motion, så kommer jag till det resultat, att, fastän jag har velat betrakta frågan sådan den är, som en rättsfråga, lagutskottet ändock helt och hållet förbiset dess natur. Lagutskottet har nemligen sett den uteslutande från den synpunkten, att den vore en magtfråga, d. v. s. utskottet har velat åt de högre embetsmännen bevara deras magtställning så, att den icke på något sätt skulle kunna rubbas. Men detta torde väl knappt kunna vara riktigt. En rättsfråga skall och måste, såvidt rätt och lag finnas, betraktas från den synpunkten motionen angifver: såsom en rättsfråga. Det synes mig från denna sida sedt vara ovärdigt för den enskilde statsborgaren, att han skall vara beröfvad rätten att bevisa sina påståenden, emedan det strider mot en människas värdighet att helt och hållet, som faktiskt här blifver förhållet, vara beroende af andra människors godtycke. Det kan hända, att dessa embetsmän icke stå högre än den förorättade statsborgaren, men denne blifver ändå betraktad såsom ett omyndigt barn, derigenom att han icke får bevaka sin egen rätt mot statstjenaren. Detta synes mig också vara förnuftsvidrigt. Det finnes inga bevis för att en person, därför att han blifvit högre embetsman eller domare, skulle vara mera intelligen och rätträdig än en annan statsborgare.

Lagutskottet yttrar vidare: »Från den ursprungliga ståndpunkten, då all talan å brott var den enskildes sak, framträder med samfundsförhållandenas och rättsordningens utveckling i allt högre grad såsom ett önskemål, att öfverträdelser och brott måtte komma att i största möjliga omfattning varda till laga påföljd åtalade af statens särskildt dertill förordnade funktionärer, af de offentliga åtalsmyndigheterna». Detta uttalande förefaller mig så mycket märkvärdigare, som hela tidsutvecklingen just går i rigtning att häfda åt den enskilde hans medborgerliga och mänskliga rättigheter. Vårt århundrade har ju åt subjektet, åt personligheten häfdat dess rätt, och det synes mig därför, som om lagutskottet, då det gjort detta uttalande, möjligen — jag har icke skäl att antaga det såsom visst — hemtat det från någon långt bort liggande stat, der förhållandena skulle vara så beskaffade. Jag läste

för några år sedan, hurusom på halfön Yucatan och i åtskilliga tungusamhällen den enskilde medborgaren icke egde rätt att åtala någon för brott, utan då han anmälde mot honom begångna brott och förseelser för statens organ, blef han straffad för sin förmäthenhet att göra en sådan anmälan. Särskildt påpekades, att, om t. ex. någon anmälde, att han blifvit bestulen, han straffades därför, att han varit så dum och låtit bestjåla sig. Nå väl, om man skulle taga mönster, tror jag väl icke, att man vore villig att taga dem från dessa samhällen. Jag påpekar åter, att, ju oftare staten träder emellan såsom åklagare och måste träda emellan, deraf för visso icke följer, att den enskildes rätt att sjelf föra sin talan blifver tillgodosedd. Det är med anledning häraf, för att häfda den enskilde medborgarens rätt, hvilken jag anser vara oförtytlig, som jag framkommit med motionen. Lagutskottet säger, att det är tvifvelaktigt, huruvida den väg, som jag i motionen anvisat, vore den rigtige. Ja, tvifla kan man på mycket, det kan man göra på allt. Men om lagutskottet gillat motionens syfte, att den enskildes rätt borde skyddas gent emot öfverordnade embetsmän, hade det för detta syftmåls vinnande varit önskligt, att något förslag i nämnda hänseende blifvit af lagutskottet framställt. För mig är det omöjligt att inse, på hvad sätt den enskildes rätt nu skall kunna bevakas utan att han sjelf finge rätt att anhängiggöra sin talan.

Mina herrar, jag har nu i allra största korthet, därför att tiden lider och midnattstimmen snart är inne, sökt visa befogenheten af min motion. Jag är öfvertygad om att de flesta i denna kammare också inse denna befogenhet. Jag anser det vara så mycket mindre skäl för mig att längre plädera för motionen, som jag nästan kan taga för gifvet, att de 108 medlemmar af denna kammare, som för några veckor sedan röstade för att skydda, såsom det angafs, den svenska medborgarens friheter för hot med våld eller för brottsligt hot, med nöje skola ansluta sig till densamma. Ty de kunna icke bestrida, att ej brottsligt hot kan komma ofvanifrån likasåväl som nedanifrån. När de önska en lag mot brottsligt hot, som kommer nedifrån, måste de naturligtvis också anse, att en sådan är berättigad för hot, som kommer ofvanifrån, då det på något sätt äfventyrar svenska medborgares frihet. Men jag anser och tror äfven, att de, som då röstade mot detta förslag, därför att de icke ville vara med om några undantagslagar för svenska medborgare, också skola, med fästadt afseende på att alla böra vara lika inför lagen och att alla svenska medborgare böra ha samma rätt och särskildt den rätten att få försvara sig, att få anhängiggöra sin talan och bevisa sina påståenden, godkänna och instämna i min motion.

För öfrigt vill jag nu särskildt understryka, hvad jag också i motionen påpekat, nemligen orimligheten i att, då något åtal eller någon angiftelse mot embetsman sker hos justitieombudsmannen eller justitiekanslern, det sker hos dem såsom åklagare. Men den omständigheten, att de ensamma få afgöra, om ett åtal skall komma till stånd eller ej, det är ju något principvidrigt. Ty det är gifvet, att frågan, huruvida ett brott föreligger eller icke, skall afgöras af domstolen och ej af åklagaren. Åklagare- och domaremagt kunna aldrig sammanföras i en person. Vid sådant förhållande är ju talet om att den

*Angående
rätt för
enskild part
att mot
embetsmän
anhängig-
göra talan
för fel i
embetet.*
(Forts.)

*Angående
rätt för
enskild part
att mot
embetsmän
anhängig-
göra talan
för fel i
embetet.
(Forts.)*

enskilde är oförhindrad att föra talan mot domare och embetsmän, ett rent nonsens.

Herr vice talman! Jag får, på grund af hvad jag i motionen anfört och nu ytterligare tillagt, vördsamt anhålla att få yrka bifall till motionen och afslag å utskottets afstyrkande betänkande.

Herr Petersson i Fräntorp: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag på de skäl, som i betänkandet blifvit anförda, och till hvilka jag för min egen del ej har något att tillägga.

Det är ingalunda någon lätt sak att uppträda mot en så stor lagläsare som motionären, ty han läser ju icke blott svenska lagar, utan äfven utländska, något som jag icke kan. Men det finnes ett gammalt ordspråk, som säger, att den, som är kunnig i allt, är mästare i intet, och detta ordspråk kan — tror jag — tillämpas på motionären i fråga om hans lagkunskap. Han har förut i qväll låtit höra sig här i kammaren, när frågan om nämndemannainstitutionen var före, och han yttrade då, att nämnden icke hade någonting att göra, utan att det var domaren ensam, som fälde utslagen, och att dessa icke kunde af nämnden ändras. Deraf kan man höra, att motionären icke varit nämndeman, hvilket jag deremot varit, hvarför jag också vet, huru det tillgår vid tingssammanträdena. Domaren lemnar inför nämnden en redogörelse öfver målet, och nämnden får sedan yttra sig, och då har det mer än en gång händt, att nämnden fält utslaget.

Motionären har icke kunnat påvisa ett enda skäl, hvarför den förordning, som nu är fråga om, skulle upphävas, utan han har endast rört sig med frasen, att det bör stå hvar och en fritt att väcka åtal mot domare. Det förefaller högst besynnerligt, att klagomål öfver denna förordning och öfver domarena framställts just af motionären, ty han har väl aldrig legat i delo med rättvisan eller fått någon anmälan till justitieombudsmannen tillbakavisad. Och om han trott, att han genom sin motion skulle bereda allmänheten en fördel, har han grundligt misstagit sig. Jag förnekar icke, att den, som är så skicklig lagtolkare som motionären, kan väcka åtal mot domare för åtskilliga saker, men han måste komma i håg, att den stora allmänheten icke är lika lagkunnig som han sjelf.

Om en person anser sig hafva blifvit förörättad af en domare, har han ingenting annat att göra än att anmäla det för justitieombudsmannen, justitiekanslern eller advokatfiskalen. Jag tror icke, att herr Holmgren kan uppvisa ett enda fall, der en anmälan blifvit tillbakavisad, om domaren verkligen gjort något embetsfel.

Men jag ber att få återgå till den frågan, huru det ställer sig för allmogen i rättegångsväg, hvilket jag antager, att herrarne allsammans — kanske dock med något undantag — mycket väl känna till. Under rättegångarna uppträda ofta advokater, som äro dåligt kvalificerade personer.

Det händer nog icke så sällan, att en sådan herre får tillrättavisning af domaren, och han blir då harmsen på denne. Om det nu ginge, som herr Holmgren önskar, så skulle han lätt kunna locka sin hufvudman att väcka åtal mot domaren. Men hvilken påföljd

det har att trakassera en domare och anklaga honom utan skäl, det vet herr Holmgren lika väl som jag. Det blir hufvudmannen, som får sota för det obefogade åtalet, men advokaten, som är den som åstadkommit det, går fri från ansvar. Detta skulle blifva följden, om motionen ginge igenom, och jag undrar, om herr Holmgren tänkt härpå. Jag kan tala om, att jag sysslat med rättegångar under många år och dervid haft att göra med en mängd domare, men det har aldrig mer än en enda gång förekommit, att jag behöft väcka åtal mot en domare. Jag ingick då med angifvelseskrift mot domaren, han blef genom hofrättens advokatfiskal åtalad och fick plikta 25 kronor. Detta är den enda gång, som det under min praktik förekommit, att jag behöft vidtaga någon åtgärd mot en domare, och jag har, mellan det jag var 25 och 50 år, utfört en mängd rättegångar, och borde väl då hafva någon erfarenhet om huruvida en sådan förändring, som herr Holmgren föreslår, skulle vara behöflig. Men jag tror icke, att någon förändring är behöflig, utan om man tänker rätt på saken, bör man låta förordningen vara i fred. Det kan icke gerna vara herr Holmgren obekant, att 25 kap. i strafflagen innehåller en mängd föreskrifter angående straff för domare, om de begått ett embetsfel, och jag tror, att om icke 1807 års förordning funnes, så skulle domarena, såsom jag förut påpekat, blifva utsatta för en del trakasserier. Det är visst icke min mening, att domare, som begått något, som är straffvärdt, skall fritagas från straff, utan jag anser, att om han gjort en förbrytelse, så bör han också få svara för den, och jag skall gå så långt, att jag medgifver, att i vissa fall böterna äro allt för små; men den frågan föreligger icke här.

Jag vet mycket väl, att hvad jag nu anfört icke kommer att inverka på motionären, men jag har i alla fall ansett mig pliktig att göra dessa uttalanden. När denna fråga var före förlidet år och jag då uppträdde i samma riktning som nu, så svarade herr Holmgren: »Med oförståndet och okunnigheten skall ingen disputeras», och jag antar, att han därför icke heller nu vinnar gifva mig något svar. Jag medger min okunnighet, och jag är icke blind för att lärdom skärper förståndet, men att äfven högt lärde män kunna missbruka sitt förstånd, derpå har herr Holmgren gifvit ganska påtagliga bevis.

Herr Holmgren i Varnhem: Vidkommande hvad en ärad lagutskottsledamot yttrat, vill jag bestämdt förklara, att jag önskat att icke tala om den snö, som föll i fjol, och jag skulle önska, att han icke heller gjort det. Att det yttrande, jag då fälde, bitit sig så fast i den ärade talarens minne, kan jag blott beklaga.

Jag ämnar icke besvara hans anförande, emedan jag deri ej kunde upptäcka ett enda yttrande, som hörde till saken. Att den ärade talaren varit advokat i 25 år, att han en gång anmält en domare, att denne fick plikta 25 kronor, och att det någon gång skulle kunna inträffa det missförhållandet, att en bråkmakare åtalar en domare utan fog, allt detta hör ej till saken, och således kan jag icke bemöta det, utau vill blott fråga, om lagutskottet anfört det allra minsta skäl för afstyrkande af min motion. Nej, intet, intet enda i sak. Jag har påpekat, att detta är en rättsfråga, och att den därför

Angående rätt för enskild part att mot embetsmän anhängiggöra talan för fel i embetet.
(Forts.)

Angående
rätt för
enskild part
att mot
embetsmän
anhängig-
göra talan
för fel i
embetet.
(Forts.)

bör bedömas uteslutande från rättssynpunkt och ej från någon annan. Att det är möjligt, att någon gång — kanske i ett fall bland tusen — en person skulle taga sig för att utan sak åtala en domare, vill jag icke bestrida, men det är icke fråga derom, utan det är fråga om hvad som är rätt. Är det rätt, att den enskilde är af lag förhindrad att åtala högre embetsmän? Ja, säger utskottet. Men hvarför? Jo, svarar lagutskottet, man bör hafva rätt att åtala kronofogdar, länsmän och häradsskrifvare, men icke högre embetsmän, därför att dessa så sällan komma i beröring med allmänheten. Är det då meningen, att dessa skola stå som mandariner högt öfver det svenska folket? Är detta verkligen *rätt*? Ifrån den synpunkten är det, som jag önskade, att lagutskottet måtte försvara sin hemställan, men hvad den ärade lagutskottsledamoten sade för att gendrifva mig hör icke hit. Jag kunde icke i hans anförande upptäcka ett enda ord, som berörde eller ens snuddade vid det, som här är själfva hufvudfrågan.

Då det alltså icke anförts ens en tillstymmelse till skäl emot min motion, och då jag anser, att jag i motionen framlagt de starkaste, de mest afgörande bevis för befogenheten af den reform, jag föreslagit, så finnes för mig ingen anledning att frångå mitt yrkande. Jag yrkar sålunda fortfarande afslag å utskottets utlåtande och bifall till min motion.

Herr Petersson i Fräntorp: Herr Holmgren yttrade, att man icke bör tala om den snö, som föll i fjol. Men han har ju själf kommit igen med sin motion, och den är likadan i år som i fjol.

Att motionären genom mitt anförande icke kunnat bli öfvertygad om att det är onödigt, att 1807 års förordning upphäfves, är icke mitt fel. Jag har visat, att det icke förefinnes något behof af dess upphäfvande, och herr Holmgren har ej kunnat anföra något skäl för dess afskaffande. Hvem är det för öfrigt, som klagat öfver denna förordning, utom herr Holmgren själf?

Vidare säger herr Holmgren, att justitiekanslern, justitieombudsmannen och advokatfiskalsembetet i hofrätterna icke kunna på samma gång vara åklagare och domare. Men de äro det väl icke heller. Om justitieombudsmannen finner, att en domare begått ett embetsfel, så försätter han honom under åtal inför hofrätten, men icke dömer han honom själf.

För öfrigt tjenar det icke mycket till att tvista med herr Holmgren, ty det är klart, att dem, som icke kunna begripa och icke vilja begripa, kan man aldrig öfvertyga om att de hafva orätt.

Herr Holmgren i Varnhem: Till svar å den siste ärade talarens anförande vill jag blott säga, att jag är mycket enfaldig och icke såsom han varit advokat i 25 år, nej, icke ens en dag, och att jag därför icke vill tvista med den högt ärade lagutskottsledamoten. Men blott det vill jag påpeka för honom, att den omständigheten, att han icke har sig bekant, såsom han säger, att justitieombudsmannen icke tillbakavisat en befogad anmälan, icke rår jag för det. Rår jag för att han icke har sig detta bekant? Rår jag för att han framkommit med yttranden, som tyda på att han icke läst min

motion? Icke rår jag för detta. Det finnes mycket mellan himmel och jord, som herr Petersson i Fräntorp icke förstår, men det måtte väl kunna vara sanning och riktigt för det. Och dessutom är det väl alldeles gifvet, att min rätt att komma tillbaka med min motion i år är oförkränkt, och ingen torde heller kunna beröfva mig den. Kommer jag tillbaka till riksdagen nästa år, hvilket jag antager att jag icke gör, skall jag också komma tillbaka med min motion ännu en gång. Men derutaf följer dock icke, att herr Petersson skall komma tillbaka och upprepa ord, som föllo i fjol. Jag kan icke se, att det finnes något samband mellan det ena och det andra.

Angående rätt för enskild part att mot embetsmän anhängig-göra talan för fel i embetet.
(Forts.)

Herr Anderson i Tenhult: Herr vice talman! Äfven om motionären fortfarande uppträder på sätt han hittills gjort och som skulle vara lämpligt på en teater, tror jag icke, att han i denna fråga skall vinna mer understöd, än han gjort i de två föregående. Han tyckes hafva tagit på entreprenad att angripa alla dem, som hafva en annan uppfattning, än han sjelf har, och i synnerhet har han egnat särdeles uppmärksamhet åt lagutskottet för dess åtgöranden såväl i denna som i andra frågor.

De tillvitelser, som han i dag gifvit lagutskottet, hafva redan utaf ett par föregående talare blifvit motsagda och besvarade, men jag skall be att få återgifva några af de uttryck, han hade den 25 sistlidne februari, då lagutskottets betänkande n:o 18 förelåg till behandling. Jag tror, att åtskilliga yttranden, som han då hade, kunna användas nu såsom svar på de framställningar, han här har gjort. Enligt Riksdagens protokoll hänvisade han i början af sitt anförande den 25 sistlidne februari, se sid. 13 i protokollet, till Greklands och Roms historia och sade, att »då dessa stater voro på förfall, sysslade man med att stifta lagar i oändlighet». Ja, det förefaller mig, som om motionären i detta afseende tagit exempel af de af honom omnämnda grekerna och romarne. Det är många motioner, som han har väckt, och i dag ha förekommit icke mindre än tre sådana af honom, som afse lagändringar. Vidare återfinna vi på pag. 14 följande ord: »Det är nog åtskilliga kameler, som lagutskottet här sväljt», då de tillstyrkt deu då föreliggande motionen. Men jag hemställer till honom, om man icke skulle kunna tillämpa detta nu och säga detsamma till lagutskottet, i fall det tillstyrkt en eller flera af de motioner, han väckt. Han sade vidare samma dag, pag. 14, att man vid stiftandet af lagar bör vara försigtig och akta sig för att icke »föra människorna tillbaka på andra sidan Golgata». Kanbända det kan finnas de, som tro, att det finnes personer, som borde förvisas tillbaka till samma tid, om ej ännu längre tillbaka. På pag. 15 återfinna vi det yttrande, att han tror, »att lagutskottets ledamöter borde akta sig att lägga sig i vår Herres affärer, ty Han sköter bäst sina egna angelägenheter». Ja, jag tror möjligen, att man kan säga, att äfven detta kan tillämpas på honom sjelf. En andans man sade för några år sedan till sina församlingsbor: »Ni skola lefva efter som jag läser och icke efter som jag sjelf lefver». Kanbända det kan tillämpas äfven nu. På pag. 15 i protokollet ser man, att samme talare vid ifrågavarande tillfälle med några ord be-

*Angående
rätt för
enskild part
att mot
embetsmän
anhängig-
göra talan
för fel i
embetet.
(Forts.)*

rör dem, som äro strejkbrytare på det andliga området, »d. v. s. sådana, som också vilja uppbygga Guds församling». Och han sade sig veta, »att dessa arbetare på det andliga åkerfältet hota dem både med timliga och eviga straff, för att de gripa in och arbeta på ett arbetsfält, som icke är deras». Jag kan nog erkänna, att det finnes personer, som kommit på orätt bana här i världen, och att det finnes de, som innehafva äfven kongl. fullmagter på innehafvande tjänster, men som vore mera passande att hafva anställning vid teater. Jag har emellertid den uppfattningen, att den fria verksamhet på det andliga åkerfältet, som han talat om, icke bör klandras, åtminstone tror jag, att den bör icke klandras af sådana personer, som för sin slappa verksamhet uppbära stora löner utaf staten eller utaf församlingar, hvilket det än må vara.

Jag förenar mig i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren i Varnhem: Med anledning af den siste ärade talarens yttrande, så får jag tillkännagifva, att jag bär med jemnmod att höra citat ur riksdagsprotokollen, och jag tänker, att den »rättfärdiges straff må göra mig så godt, så godt som balsam på mitt hufvud».

Då han gick in på personligheter och talade om teater, tror jag väl ändå, att han slog betydligt öfver och icke har någon bekantskap med teatern. Hvad som i detta fall är visst, det är, att jag icke i år väckt förslag om stiftande af någon ny lag, utan jag har, såsom hvar människa ser utaf mina motioner, begärt borttagande af en lag, som hindrar personer att få sin rätt. Det är en väsentlig skilnad att önska en ny lag och att vilja taga bort en sådan, som man anser orättfärdig. Derpå går min motion ut. I en annan motion vill jag, att det skall preciseras, hvad lagen innehåller, och i nu förevarande motion är det icke alls fråga om att stifta någon ny lag, utan endast fråga om att borttaga 1807 års kongl. skrivelse och gifva en enskild person rätt att föra åtal och bevisa sina intressen. Detta är väl icke att i detta fall göra mig skyldig till hvad den siste ärade talaren påstod, utan tvärt om, och således träffas jag icke af de anklagelser, som han i förevarande fall rigtat mot mig. För öfrigt är det min princip att aldrig gå in på personligheter, och derfor lemnar jag utan allt värde hvad den siste ärade talaren sade.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr vice talmannen gaf proposition på de derunder framställda yrkandena, nemligen dels bifall till utskottets hemställan och dels afslag derå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes och anslogs följande af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen, i vanlig ordning företagen, utföll med 97 Ja och 36 Nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 7.

Härefter företogs till afgörande lagutskottets utlåtande n:o 46, i anledning af väckt motion om ändring af 117 § skiftesstadgan.

Herr *A. Wiklund* hade i berörda inom Andra Kammaren afgifna motion, n:o 101, hemställt, det Riksdagen för sin del ville besluta, att 117 § i Kongl. Maj:ts förnyade nådiga stadga om skiftesverket i riket den 9 november 1866 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

»Förste domstol i skiftesmål å landet är egodelningsrätt i hvarje härad eller tingslag. Ordinarie domaren i orten är deri ordförande, derest icke, vid hans förfall, efter hvad särskildt stadgad är, annorlunda af vederbörande hofrätt förordnas, eller Kongl. Maj:t, på invånarnes gjorda anhållan eller eljest förekomna anledningar, för större eller mindre distrikt, skulle i nåder finna godt att särskild person dertill utse. Ledamöterna i rätten utgöras af tre i landthushållning kunnige, inom häradet eller tingslaget boende, bofaste män, hvilka, på föranstaltande af domaren i orten, inför häradsrätten, genom socknefullmäktige, efter förmedlade hemmantalet utväljas *för en tid af sex år. Afgående ledamot kan återväljas.* Uppstår laga förfall för ledamot, kalle ordföranden ojäfvig god man i dess ställe. De inom socknarne i häradet eller tingslaget valde gode män kunna ock till ledamöter uti egodelningsrätten utses; dock få de icke såsom domare handlägga skiftesmål, dervid de som gode män biträdt.

Ledamot i egodelningsrätt skall, innan han i rätten inträder, domareed aflägga, der han ej den ed förut svurit.»

Utskottet hemställde emellertid,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Mot utskottets hemställan hade reservation afgifvits af herrar *Nilsson* i Skärhus, *Andersson* i Helgesta, *Jönsson* i Gammalstorp, *Anderson* i Tenhult, *Svensson* i Karlskrona, *Svensson* i Olseröd och *Wiklund*, hvilka ansett, att motionen bort af utskottet tillstyrkas.

Sedan utlåtandet blifvit föredraget, anförde motionären

Herr *Wiklund*: Då jag är motionär och inom lagutskottet deltagit uti behandlingen af detta ärende och vidare reserverat mig

emot det slut, hvartill utskottet kommit, må det tillåtas mig att säga några ord till försvar för min motion och för att i någon mån söka bemöta utskottets hemställan.

Till en början ber jag att få erinra derom, att redan år 1874 väcktes, såsom torde vara bekant, för första gången i Riksdagen förslag derom, att ledamot af egodelningsrätt skulle väljas på viss bestämd tid. Detta förslag, som då af lagutskottet afstyrktes, bifölls af denna kammare, men blef i Första Kammaren afslaget. Sedan har det med korta mellanrum upprepade gånger framlagts och då alltid tillstyrkts af lagutskottet, bifallits af Andra Kammaren, men lika regelmässigt afslagits i den Första. Nu hade jag dock trott, att tiden skulle vara inne, för att denna motion skulle vinna Riksdagens bifall, men utskottet har hemställt, att densamma icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda. Till en början anför utskottet, hurusom den »grundsatsen, att domare ej utan ransakning och dom må afsättas, i nästan alla kulturländer erkänd såsom en hörnsten i samfundsordningen och hos oss omgifven af grundlags helgd, enligt utskottets förmenande är af den vigt, att hvarje förslag, syftande till rubbning af eller inskränkning i densamma, bör upptagas med största betänksambet». Ja, detta utskottets resonnement må nu vara riktigt i hvad afses domare, som äro utnämnda af Kongl. Maj:t och hvilka innehafva embeten. Men när utskottet förmenar, att mitt förslag skulle vara ett steg i riktning af att rubba grundsatsen om domares oafsättlighet, ber jag att deremot få afgifva min bestämda protest, ty jag har i min motion tydligt och bestämdt uttalat, att jag icke alls afsett någon rubbning härutinnan beträffande domare, som äro utnämnda af Kongl. Maj:t. Den grundsats, som utskottet åberopar, har frångåtts i hvad afses nämndemän, hvilka närmast äro att jemnställa med här ifrågakvarande ledamöter af egodelningsrätten. Någon olägenhet af att nämndemän väljas på viss bestämd tid har jag icke hört uppgifvas. Och det är ju alldeles tydligt, att, om t. ex. en nämndeman kan vinna någon erfarenhet under den tid, för hvilken han blifvit vald, valmännen då skola veta att begagna sig af detta och återvälja en sådan. Samma förhållande tror jag äfven skulle inträffa med de valda ledamöterna i egodelningsrätten.

Utskottet har icke kunnat förneka, att väsentliga olägenheter kunna uppstå, derigenom att ledamöter i en egodelningsrätt, valda på lifstid, dels kunna förverka det förtroende, som legat till grund för deras inväljande, dels af ålderdom bli oförmögna att öfva sin befattning. Men utskottet håller ändock före, att dessa förhållanden icke böra föranleda till den lagändring, jag föreslagit. Ja, att olägenheter kunna inträffa, torde hvarje domare, som varit ordförande i en egodelningsrätt, kunna vitsorda. Det är icke länge sedan jag hörde af eu domare, att han vid förrättningar, hvarom här är fråga, i egodelningsrätten haft en ledamot, som icke blott var 82 år gammal, utan till och med lönkrögare. Det är ju naturligt, att det anseende och förtroende, som egodelningsrätten bör åtnjuta, måste rubbas i väsentlig grad, när något sådant inträffar, och denna olägenhet måste fortfares med nu gällande bestämmelser. En bland de egenskaper, som man fordrar af en vald ledamot i egodelningsrätten, är, att han

skall vara kunnig i landthushållning, men att gamla orkeslösa personer skulle kunna följa med och förvärfa de insigter, som i våra dagar krävas för landthushållningens olika delar, är omöjligt.

Då jag sålunda af utskottets motivering icke kunnat bli öfvertygad om den stora fara, som utskottet förmenar min motion innebära, skall jag be att få yrka bifall till motionen och afslag å utskottets hemställan.

Herr Ohlsson i Vexjö: Då jag med min röst biträdt det slut, hvartill lagutskottet kommit i förevarande fråga, skall jag be att få yttra några få ord.

Jag vill då först påpeka, att majoriteten inom utskottet är fullt ense med motionären och reservanterna derom, att nu gällande lagbud angående egodelningsrättsledamöter är otillfredsställande i det afseendet, att det icke innehåller någon som helst begränsning i afseende å ledamöternas tjänstgöringstid. Och man kan ju med allt skäl påstå och göra gällande, att då ordföranden i egodelningsrätten numera är pligtig att vid viss ålder afgå, böra äfven ledamöterna, då de uppnått den ålder, att de i allmänhet icke längre äro tjänstbara, vara skyldige frånträda sina befattningar.

Men om man å ena sidan medgifver detta, bör man dock — synes mig — å andra sidan icke vara med derom, att ledamotskap i egodelningsrätterna och det dermed förenade magtpåliggande och grannliga domarevärfvet göres till en mer eller mindre ambulatorisk befattning, till en öfvergående syssla, till hvilken man väljes för några få år i sänder. Detta synes mig vara att gå längre, än omständigheterna kräva. Skola dessa ledamöter nemligen på ett rätt sätt kunna fylla sitt värf, skola de i förekommande fall kunna göra sin mening och åsigt gällande icke blott jemnsides med, utan — om så fordras — gent emot den juridiskt skolade embetsmannen i egodelningsrätten, är det af stor vikt och betydelse, att tillfälle beredes dem att tjänstgöra under en lång följd af år och derunder samla erfarenhet och sätta sig in i hithörande frågor.

Vill man, att de folkvalda ledamöterna i egodelningsrätten skola hafva och känna samma sjelfständighet och oberoende som den kungavalde ordföranden, bör man icke period efter period ställa dem i beroende af folkopinionens, valkorporationens af tillfälliga inflytelser ofta påverkade omdömen. Principen, att domare ej må skiljas från sina befattningar annat än efter ransakning och dom, synes mig vara af lika vikt, när det gäller folkvalda representanter i en domstol som statens funktionär i samma domstol.

För min del må jag säga det, att jag skulle finna det mycket egendomligt, om denna kammare, den folkvalda Andra Kammaren, skulle vilja vara med om att bidraga dertill, att de folkvalda ledamöterna i en domstol, hvars uppgift är att handlägga och afgöra vissa för jordbruket viktiga angelägenheter, skulle komma att beröfvas något af den sjelfständighet och det oberoende, som nu tillkomma dem just på grund af deras oafsättlighet, eller att den ifrågavarande domstolen skulle betagas något af den sakkunskap och den kontinui-

tet, som nu kunna påräknas uti densamma på grund deraf, att ledamöterna tjenstgöra under lång tid.

Ja, bifalles motionen, kan detta icke annat än i sina konsekvenser leda till försvagande och undergräfvande af det folkliga elementets inflytande i egodelningsrätten och dermed till stärkande af det byråkratiska elementet. Vill denna kammare vara med härom, må den biträda motionen. Vill kammaren deremot icke fatta ett beslut, hvars konsekvenser gå i nämnda riktning, bör kammaren godkänna utskottets hemställan. Och det är, herr talman, till denna senare hemställan, som jag nu ber att få yrka bifall.

Häruti instämde herr *Petersson* i Boestad.

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman! I motsats till herr Ohlsson voro vi andra utskottsledamöter från Andra Kammaren af den mening, att ett antagande af motionen ej skulle leda till det resultat, som han förmenade. Vi kunde nemligen icke finna, att det byråkratiska elementet i egodelningsrätterna skulle komma att stärkas på bekostnad af det folkvalda, för den händelse hvarje ort finge, på sätt motionären föreslagit, rätt att utse de ledamöter, som man ansåge i alla afseenden mest lämpliga för uppdraget.

Det är ju alldeles uppenbart, att en egodelningsrättsledamot, som blifvit vald för sex år och under denna tid gör sig känd såsom en dugande och nitisk man, icke behöfver vid valperiodens slut riskera att blifva skild från sin befattning, utan att man snarare skall önska att fortfarande få behålla honom på en plats, der hans verksamhet visat sig vara af gagn för samhället och den enskilde. Visserligen äro förhållandena inom den ort, jag tillhör, sådana, att vi icke hafva något skäl att vara missbelättna med tjenstgörande egodelningsrättsledamöter, hvadan, äfven om motionen blefve lag, dessa säkert skulle blifva omvalda, men inom utskottet fick man höra, att förhållandena gestalta sig helt annorlunda på andra orter, hvarest det händer, att ledamöter i egodelningsrätterna så länge sitta kvar på sina platser, att de af ålder blifva alldeles oförmögna att rätt sköta sitt ansvarsfulla värf, ja, att de endast mekaniskt skriva sina namn under hvad ordföranden eller annan förelägger dem, utan att, såsom sig bort, på ort och ställe göra sig underrättade om sådana förhållanden, som deras magtpåliggande uppdrag ålägger dem.

Med kändedom om dessa och andra olägenheter af det nuvarande systemet skall jag endast be att få yrka bifall till hvad motionären föreslagit.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr vice talmannen till proposition upptagit de gjorda yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den i ämnet väckta motionen.

§ 8.

Vid föredragning slutligen af Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12, med anledning af väckta motioner angående

dels förändrad uppställning af den s. k. lilla almanackan, dels ock införande af en mera tidsenlig och svensk namnlängd i almanackan, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen, hvilket beslut, jemlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen, skulle delgifvas Första Kammaren.

§ 9.

Herr *J. E. Jansson* i Taberg aflemnade en motion, n:o 245, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884.

Denna motion, som erhöll ordningsnummern 245, blef på derom framställd begäran bordlagd.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag angående de af kammaren denna dag fattade beslut.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *O. Walter* under 4 dagar från och med den 15 dennes.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 8, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen; och

n:o 9, i anledning af väckt motion med förslag till ändrad lydelse af 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen; samt

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

n:o 41, i anledning af väckta motioner om höjd aflöning för Riksdagens justitieombudsman;

n:o 42, i anledning af väckt motion om tryckning af konstitutionsutskottets memorial och öfriga expeditioner vid 1810, 1812 och 1815 års urtima riksdagar;

n:o 43, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående godtgörelse till dem, som lidit förluster genom de af f. d. svenske och

norske konsuln i New-York K. Woxen i svenska ärenden begångna förskingringar; och

n:o 44, i anledning af kammarens beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens fjerde hufvudtitel.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 12,16 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böös.
